

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖJŲ VALSTYBINIŲ PENSIJŲ ĮSTATYMO 5, 6 STRAIPSNIŲ, LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINIŲ PENSIJŲ ĮSTATYMO 3 STRAIPSNIO 3 DALIES (2009 M. GRUODŽIO 8 D. REDAKCIJA), LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINIŲ IŠMOKŲ PERSKAIČIAVIMO IR MOKĖJIMO LAIKINOJO ĮSTATYMO 1 STRAIPSNIO 2 DALIES 1 PUNKTO, 16 STRAIPSNIO 4 DALIES ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2010 m. birželio 29 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Prano Kuconio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovams Seimo nariams Juliiu Sabatauskui, Algirdui Sysui, Seimo kanceliarijos Valstybinės teisės skyriaus vyresniajai patarėjai Onai Buišienei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2010 m. birželio 15 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 06/2008-18/2008-24/2010 pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymus ištirti, ar:

1) Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnis, 6 straipsnio 1, 2 dalys ta apimtimi, kuria Konstitucinio Teismo teisėjo maksimali devynerių metų kadencija nelaikoma pakankamu savarankišku pagrindu maksimalaus dydžio teisėjų valstybinei pensijai skirti, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsniui, 103 straipsnio 1 daliai,

104 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat ar šio įstatymo 6 straipsnio 3 dalies nuostata, kad teisėjų valstybinės pensijos ir pagal kitus įstatymus paskirtų pensijų (valstybinių ir valstybinių socialinio draudimo pensijų) suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsniui, 104 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-06/2008);

2) Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-20/2008);

3) Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktą ta apimtimi, kuria nustatyta, kad šis įstatymas taikomas asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymą, 16 straipsnio 4 dalis ta apimtimi, kuria nenumatyta sumažintų teisėjų valstybinių pensijų kompensavimas, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo 1 straipsnis ta apimtimi, kuria, pakeitus Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnį, jo 3 dalyje (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) nustatyta, kad teisėjų valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų kitų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-25/2010).

Konstitucinio Teismo 2010 m. gegužės 24 d. sprendimu šie prašymai buvo sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 06/2008-18/2008-24/2010.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu iširti, ar Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnis, 6 straipsnio 1, 2 dalys ta apimtimi, kuria Konstitucinio Teismo teisėjo maksimali devynerių metų kadencija nelaikoma pakankamu savarankišku pagrindu maksimalaus dydžio teisėjų valstybinei pensijai skirti, neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, 103 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės

valstybės principui, taip pat ar šio įstatymo 6 straipsnio 3 dalies nuostata, kad teisėjų valstybinės pensijos ir pagal kitus įstatymus paskirtų pensijų (valstybinių ir valstybinių socialinio draudimo pensijų) suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio, neprieštaruja Konstitucijos 52 straipsniui, 104 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis neprieštaruja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

3. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktas ta apimtimi, kuria nustatyta, kad šis įstatymas taikomas asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą, 16 straipsnio 4 dalis ta apimtimi, kuria nenumatytas sumažintų teisėjų valstybinių pensijų kompensavimas, Valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo 1 straipsnis ta apimtimi, kuria, pakeitus Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnį, jo 3 dalyje (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) nustatyta, kad teisėjų valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų kitų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio, neprieštaruja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

1. Pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymas ištirti, ar Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5, 6 straipsniai neprieštaruja Konstitucijai (prašymas Nr. 1B-06/2008), grindžiamas šiais argumentais.

Pareiškėjas pažymi, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje teisėjų nepriklausomumas yra aiškinamas kaip vienas esminių demokratinės teisinės valstybės principų, būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga ir pabrėžiama valstybės pareiga užtikrinti teisėjui tokį socialinį (materialinį) aprūpinimą, kuris atitiktų teisėjo statusą jam einant pareigas, taip pat pasibaigus teisėjo kadencijai; pagal Konstituciją teisėjams nustatytos socialinės (materialinės) garantijos turi būti tokios, kad atitiktų konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą. Pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies 3 punktą asmenims, buvusiems Konstitucinio Teismo teisėjais

maksimalią Konstitucijoje nustatytą devynerių metų kadenciją, kaip ir asmenims, įgijusiems 5 ir daugiau metų (iki 10 metų) teisėjo darbo kituose teismuose (nesvarbu, kokios teismų sistemos ir kurios grandies, taigi ir žemiausios grandies teisme) stažą, skiriama mažiausia Teisėjų valstybinių pensijų įstatyme numatyta – tik 10 procentų – teisėjo darbo užmokesčio dydžio pensija, o tai, pareiškėjo nuomone, neatitinka iš Konstitucijos kylančio Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuluoto imperatyvo diferencijuoti teisėjų socialines (materialines) garantijas pagal tai, kokios teismų sistemos ir kurios grandies teismo teisėjams jos yra nustatomos, taip pat iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių teisingumo, protingumo, proporcingumo principų. Pagal Konstitucijos 103 straipsnį Konstitucinio Teismo teisėjas skiriamas devyneriems metams ir tik vienai kadencijai, tad, pasak pareiškėjo, ši maksimali Konstitucinio Teismo teisėjo darbo trukmė turėtų būti pripažįstama pakankamu savarankišku pagrindu maksimaliai teisėjų valstybinei pensijai skirti. Ginčijamo įstatymo 5 straipsnyje, 6 straipsnio 1, 2 dalyse, taip pat kituose šio įstatymo straipsniuose nėra numatyta, kad Konstitucinio Teismo teisėjo maksimali devynerių metų kadencija yra pakankamas savarankiškas pagrindas skirti tokio dydžio teisėjų valstybinę pensiją, kuris atitiktų ypatingą Konstitucinio Teismo statusą konstitucinėje teisminės valdžios sistemoje, tad, pareiškėjo nuomone, šitaip yra niveliuojama, kartu ir sumenkinama Konstitucijos 104 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto šio teismo teisėjo nepriklausomumo socialinė (materialinė) garantija, nepaisoma konstitucinio imperatyvo diferencijuoti teisėjų socialines (materialines) garantijas pagal tai, kokios teismų sistemos ir kurios grandies teismo teisėjams jos yra nustatomos.

Remdamasis oficialiąja konstitucine doktrina pareiškėjas taip pat pažymi, kad teisėjo socialinė (materialinė) garantija – teisėjų valstybinė pensija – yra ginama ne tik pagal Konstitucijos 109 straipsnio nuostatas dėl teisėjo ir teismų nepriklausomumo, bet ir pagal Konstitucijos 52 straipsnį. Tad tai, kad pagal ginčijamame įstatyme nustatytą reguliavimą Konstitucinio Teismo teisėjo maksimalus devynerių metų kadencijos laikas nėra pakankamas savarankiškas pagrindas skirti maksimalaus dydžio teisėjų valstybinę pensiją, o gali būti skiriama tik šiame įstatyme nustatyto mažiausio dydžio teisėjų valstybinė pensija, neatitinka oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, kad nustatant valstybinės pensijos skyrimo pagrindus, taip pat šios pensijos dydžius privalu paisyti iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių teisingumo, protingumo ir proporcingumo principų, kuriais būtina remtis įgyvendinant Konstitucijos 52 straipsnyje laiduojamas piliečių teises.

Pareiškėjas savo prašyme taip pat teigia, kad pagal oficialiąją konstitucinę doktriną turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris užtikrintų teisėjo ir teismų nepriklausomumą, taigi ir teisėjo socialines (materialines) garantijas ne tik einant pareigas, bet ir nutrūkus teisėjo įgaliojimams; šios garantijos turi būti realios, o ne nominalios. Todėl, pareiškėjo manymu, ginčijamo įstatymo 6 straipsnio 3 dalies nuostata, kad paskirtos teisėjų valstybinės pensijos ir pagal

kitus įstatymus paskirtų pensijų suma vienam asmeniui negali viršyti šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio, yra paneigiami konstituciniais teisingumo, protingumo ir proporcingumo principais pagrįsti lūkesčiai, kad pensija iš tikrųjų priklausys nuo teisėjo atlyginimo dydžio, ir sumenkinama pati teisėjų nepriklausomumo garantija nutrūkus teisėjo įgaliojimams.

Pareiškėjas taip pat pažymi, kad pagal oficialiąją konstitucinę doktriną teisėjo socialinės (materialinės) garantijos gali priklausyti tik nuo su teisėjo konstituciniu statusu susijusių aplinkybių ir negali būti traktuojamos kaip pakeičiančios kitas socialines (materialines) garantijas, kurios buvusiam teisėjui užtikrinamos kitais pagrindais. Tačiau pagal ginčijamos Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalies normą faktiškai mokamos teisėjų valstybinės pensijos dydis priklauso nuo to, kokias ir kokio dydžio pensijas asmuo gauna pagal kitus įstatymus, todėl, kaip teigia pareiškėjas, teisėjų valstybinės pensijos realiai yra gaunama tik tam tikra paskirtos sumos dalis; tai, pareiškėjo manymu, akivaizdžiai rodo šią teisėjo nepriklausomumo garantiją esant tik nominalią ir todėl neatliekančią Konstitucijos jai priskirtos funkcijos.

2. Pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymas ištirti, ar Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijai (prašymas Nr. 1B-20/2008), grindžiamas šiais argumentais.

Pareiškėjas pažymi, kad teisėjo atlyginimo ir kitų socialinių (materialinių) garantijų konstitucinės apsaugos imperatyvas kyla iš Konstitucijoje (*inter alia* jos 109 straipsnyje) įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pabrėžiama valstybės pareiga užtikrinti teisėjui tokį socialinį (materialinį) aprūpinimą, kuris atitiktų teisėjo statusą jam einant pareigas, taip pat pasibaigus teisėjo kadencijai; nustatyti teisėjams tokias socialines (materialines) garantijas, kurios atitiktų konstitucinį teisėjo statusą bei jo orumą ir būtų realios, o ne nominalios. Pareiškėjo nuomone, ginčijama Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis, kurioje teisėjų valstybinių pensijų skyrimas ir mokėjimas yra siejami su penkerių metų darbo stažo intervalu ir fiksuotu pagal atitinkamą darbo stažo penkerių metų intervalą teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio procentu, pažeidžia asmens teisę gauti pagal jo tikslų darbo stažą užtarnautos pensijos išmokas, garantuojamas Konstitucijos 52 straipsnyje. Kartu, pareiškėjo manymu, yra pažeidžiamos Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintos nuosavybės teisių apsaugos garantijos, kadangi pensijos išmokos yra nuosavybės dalis.

Pareiškėjas taip pat pažymi, jog ginčijamu teisiniu reguliavimu pažeidžiami ir konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos bei teisingumo principai, kadangi Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisėjo darbo stažo penkerių metų intervalas, nediferencijuojant skiriamos pensijos dydžio pagal kiekvieniems teisėjo darbo stažo metus, nepagrįstai riboja asmens, turinčio didesnę nei stažo intervalo minimumas teisėjo darbo stažą (pvz., 13 metų), galimybę gauti užtarnautą pensiją.

3. Pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymas ištirti, ar Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktas, 16 straipsnio 4 dalis, Valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo 1 straipsnis neprieštarauja Konstitucijai (prašymas Nr. 1B-25/2010), grindžiamas šiais argumentais.

Pareiškėjas pažymi, kad Seimas 2009 m. gruodžio 9 d. priėmė Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinąjį įstatymą, kurio 1 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatyta, kad šis įstatymas taikomas asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal *inter alia* Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą. Ginčijamo įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje nustatytas įpareigojimas Vyriausybei iki 2010 m. liepos 1 d. parengti ir patvirtinti sumažintų valstybinių socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimo tvarkos aprašą. Taigi, pasak pareiškėjo, sumažinus teisėjų valstybines pensijas, jų kompensavimas ginčijamame įstatyme nenumatytas.

Pareiškėjo abejonės dėl ginčijamų Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo nuostatų atitikties Konstitucijai grindžiamos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, kad teisėjas turi būti ne tik aukštos profesinės kvalifikacijos bei nepriekaištingos reputacijos, bet ir materialiai nepriklausomas, saugus dėl savo ateities; iš Konstitucijos kylančios teisėjo nepriklausomumo principo socialinės (materialinės) garantijos reiškia, kad valstybė turi pareigą užtikrinti teisėjui tokį socialinį (materialinį) aprūpinimą, kuris atitiktų teisėjo statusą jam einant pareigas, taip pat pasibaigus teisėjo kadencijai; pagal Konstituciją teisėjams nustatytos socialinės (materialinės) garantijos turi būti tokios, kad atitiktų konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą; teisėjų socialinės (materialinės) garantijos, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai (ypač jeigu jos yra siejamos su tam tikromis periodinėmis išmokomis, kaip antai pensijomis), galėtų tapti (pasikeitus ekonominei, socialinei situacijai) jau ne tik ne realios, bet ir apskritai nominalios, taigi fiktyvios, jeigu jos teisėjams, kurių įgaliojimai jau yra nutrūkę, būtų taikomos tokios, kokios tuo metu buvo nustatytos, tačiau šių teisėjų atžvilgiu nebūtų atitinkamai peržiūrimos, nors kitiems tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjams, kurių įgaliojimai baigsis vėliau, atitinkamos garantijos (keičiantis ekonominei, socialinei situacijai) būtų nustatomos didesnės. Vilniaus apygardos administracinis teismas pažymi, kad reikalavimai teisėjo socialinėms (materialinėms) garantijoms yra įtvirtinti ir tarptautiniuose dokumentuose.

Pareiškėjas taip pat pažymi, jog neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas, šie principai suponuoja tai, kad valstybė privalo vykdyti priimtus įsipareigojimus asmeniui. Vienas iš teisėtų lūkesčių apsaugos principo elementų yra teisių, įgytų pagal Konstituciją, Konstitucijai neprieštarujančius įstatymus ir kitus teisės aktus, apsauga. Pagal oficialiąją konstitucinę doktriną asmenys, kuriems teisėjų valstybinė pensija buvo paskirta ir mokama, turi teisę reikalauti, kad jiems tokio dydžio išmokos, kokios buvo

paskirtos ir mokamos, būtų mokamos ir toliau. Taigi teisinio reguliavimo pataisomis negalima paneigti asmens įgytų teisių ir teisėtų interesų.

Pareiškėjo nuomone, teisėjų pensijų mažinimas nenustačius kompensavimo mechanizmo, šitaip ignoruojant Konstitucinio Teismo nutarimus, pažeidžia teisinės valstybės principą, svarbiausius jo elementus: teisėtų lūkesčių apsaugą, teisinį tikrumą ir teisinį saugumą, taip pat konstitucinius proporcingumo ir teisingumo principus. Pareiškėjas teigia, kad teisė reikalauti mokėti Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytas pensinio aprūpinimo išmokas kyla iš Konstitucijos 52 straipsnio, o pagal 23 straipsnį yra ginami šios teisės turiniai aspektai, ir pažymi, kad ginčijamas teisinis reguliavimas nepagrįstai riboja asmens teisę gauti užtarnautą ir paskirtą pensiją. Todėl Vilniaus apygardos administraciniam teismui kyla abejonių dėl tokio teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Vilniaus apygardos administracinis teismas savo abejones dėl Valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo nuostatos, kuria Valstybinių pensijų įstatyme nustatytas maksimalus valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų suma asmeniui sumažinta nuo 1,5 užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio dydžio iki 1,3 šio dydžio, atitikties Konstitucijai grindžia oficialiosios konstitucinės teisėjo ir teismų nepriklausomumo doktrinos ir kitomis nuostatomis, susijusiomis su teisėjų valstybinių pensijų teisiniu reguliavimu. Pareiškėjas taip pat pažymi, kad bendrasis įstatymas (Valstybinių pensijų įstatymas) negali pakeisti specialaus įstatymo (Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo) ir kad teisėjų valstybinė pensija buvo sumažinta du kartus, t. y. ir ginčijamu Valstybinių pensijų įstatymo pakeitimo įstatymu, ir Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinuoju įstatymu. Taigi pareiškėjas abejoja, ar Valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymas ta apimtimi, kuria buvo sumažinti maksimalus teisėjų valstybinės pensijos bei šios pensijos ir kitų tam pačiam asmeniui paskirtų pensijų sumos dydžiai neprieštarauja Konstitucijai.

III

1. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovų Seimo narių Juliaus Sabatausko, Raimondo Šukio ir Seimo kanceliarijos Valstybinės teisės skyriaus vyresniosios patarėjos Onos Buišienės rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnis, 6 straipsnio 1, 2 dalys neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, 103 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, 6 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, 104 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovų pozicija grindžiama šiais argumentais.

1.1. Pareiškėjo ginčijamame Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnyje yra įtvirtintas suminis teisėjo darbo (įvairiose teismų sistemose, tarptautinio teismo teisėju) stažo apskaičiavimo metodas. Šis suminis metodas leidžia apskaičiuoti visą teisėjo darbo (neatsižvelgiant į teismų sistemą ir teismų grandį) stažo trukmę, kuri, be kita ko, daro įtaką apskaičiuojamos teisėjų valstybinės pensijos procentiniam dydžiui. Jeigu teisėjų valstybinės pensijos maksimalus dydis būtų susietas tik su kadencija konkrečioje teismų sistemoje, teisme ar teismų grandyje, tai sudarytų prielaidas suniveliuoti tų teisėjų, kurie nuosekliai ir nepertraukiamai dirbo teisėjais (pvz., 20 metų ir daugiau) įvairiose teismų sistemose, siekė teisėjo profesinės karjeros, socialines garantijas. Konstitucijos 103 straipsnio 1 dalies nuostata, kad „Konstitucinio Teismo teisėjai skiriami devyneriems metams ir tik vienai kadencijai“, neleidžia jos vertinti kaip įtvirtinančios savarankišką Konstitucinio Teismo teisėjo socialinio aprūpinimo pagrindą maksimalaus dydžio teisėjo pensijai skirti, nes šia nuostata yra įtvirtinta teisėjų įgaliojimų trukmė. Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją vykdamas konstitucinę teisminę kontrolę, yra laikomas teismų sistemos dalimi (Konstitucijoje yra nustatyta jo konstitucinė paskirtis, kompetencijos ypatumai, sudarymo tvarka, veiklos apribojimai ir kt.). Todėl Konstitucinio Teismo teisėjų, kurių įgaliojimai yra pasibaigę, valstybinės pensijos dydžio teisinis reglamentavimas negali būti atsietas nuo visos teismų sistemos, kaip teisminės valdžios, taip pat nuo viso teisėjų korpuso socialinių garantijų ir kitų asmenų, kurie turi teisę gauti valstybines pensijas, konteksto.

1.2. Teisėjų valstybinės pensijos dydžio apskaičiavimas reglamentuojamas Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1, 2 dalyse. Šiose nuostatose įtvirtinti teisėjų valstybinių pensijų apskaičiavimo kriterijai: pirma, teisėjų darbo stažas diferencijuotas pagal jo trukmę; antra, teisėjų valstybinė pensija apskaičiuojama iš paskutinių 5 prieš nustojant eiti teisėjo pareigas metų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio; trečia, teisėjui skiriamos valstybinės pensijos procentiniai dydžiai. Visų šių kriterijų visuma turi įtakos teisėjui skiriamos teisėjų valstybinės pensijos dydžiui. Iš jų būtent darbo užmokesčio vidurkis lemia teisėjui skiriamos valstybinės pensijos dydį, nes įvairiose teismų sistemose ir teismų grandyse (atitinkamai aukštesnės ir žemesnės grandies) dirbančių teisėjų darbo užmokesčio vidurkis skiriasi dėl šiam vidurkiui įtakos turinčio teisėjams nustatyto atlyginimo (pareiginės algos) koeficiento bazinių dydžių.

1.3. Pareiškėjo ginčijamo Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas teisėjui mokamos valstybinės pensijos dydžio apribojimas. Toks apribojimas ne tik yra įtvirtintas teisėjų valstybinės pensijos skyrimui, bet ir taikomas visoje valstybinių pensijų sistemoje. Šis apribojimas yra pagrįstas valstybinių pensijų ypatumais ir skirtumais (prigimtimi, paskirtimi) nuo valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos, taip pat ir kitų valstybinio socialinio draudimo pensijų. Teisėjų valstybinė pensija, kaip viena iš valstybinių pensijų rūšių, nepakeičia valstybinio socialinio draudimo pensijos. Teisėjų valstybinės pensijos (taip pat ir kitų valstybinių

pensijų rūšių pensijų) mokėjimo šaltinis yra valstybės biudžeto lėšos. Konstitucinis atsakingo valdymo principas įpareigoja Seimą atsakingai ir racionaliai planuoti ir naudoti valstybės biudžeto lėšas. Jas planuojant ir naudojant yra atsižvelgiama į šalies ūkio ir finansų sistemos rodiklius, todėl Seimas gali įtvirtinti kriterijų, kuris atspindėtų šalies ūkio būklę ir išreikštų tam tikrą ribojimą, toki kaip „valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti <...> šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio“, taip pat subalansuotų ne tik visų valstybinių pensijų, mokamų iš valstybės biudžeto, sistemą, bet ir valstybinio socialinio draudimo sistemą, o tai atitiktų konstitucinį socialinės darnos imperatyvą, teisingumo, protingumo, proporcingumo principus.

2. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovų Seimo nario A. Syso ir Seimo kanceliarijos Valstybinės teisės skyriaus vyresniosios patarėjos O. Buišienės rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 23 ir 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovų pozicija grindžiama šiais argumentais.

2.1. Teisėjų valstybinė pensija yra viena iš valstybinių pensijų rūšių, ši pensija siejama su teisėjo statusu. Jos gavimas siejamas ne su nustatyto dydžio pensijų socialinio draudimo įmokomis. Ši pensija nepakeičia valstybinio socialinio draudimo pensijos, ji nėra pirminė ar pagrindinė pensija, taip pat tai nėra privilegija. Teisėjų valstybinės pensijos (kaip ir kitų rūšių valstybinių pensijų) mokėjimo šaltinis yra valstybės biudžeto lėšos.

2.2. Teisėjų valstybinių pensijų dydžio diferencijavimo kriterijai yra bendri visų teismų sistemų teisėjams. Teisėjui apskaičiuotos pensijos dydį lemia ne vienas iš pareiškėjo nurodytų kriterijų – darbo stažas, bet visų nurodytų kriterijų visuma: darbo stažas, paskutinių 5 prieš nustojant eiti teisėjo pareigas metų darbo užmokesčio vidurkis ir procentinis dydis. Įstatymu nustatydamas teisėjų valstybinių pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygas (taip pat parinkdamas kriterijus) Seimas turi plačią diskreciją. Teisėjo darbo stažo kriterijus (5 metų teisėjo darbo stažo intervalo taikymas) pasirinktas siekiant diferencijuoti teisėjų valstybines pensijas ne tik pagal darbo stažą, bet ir pagal teisėjų profesinę karjerą. Seimas, įtvirtindamas darbo stažo kriterijų – 5 metų teisėjo darbo stažo intervalą, atsižvelgė į teisėjų paaukštinimo institutą (kuris, be kita ko, įtvirtina diferencijuotus reikalavimus asmenims, siekiantiems tapti tam tikrų teismų sistemų ir teismų grandžių teisėjais ir teismų vadovais), kuris reglamentuojamas Lietuvos Respublikos teismų įstatyme. Jame, be kitų reikalavimų, taip pat įtvirtintas reikalavimas teisėjui, siekiančiam karjeros tam tikroje teismų sistemoje, teismų grandyje, turėti minimalų 5 metų darbo stažą. Todėl, suinteresuoto asmens atstovų nuomone, nėra pagrindo teigti, kad tokiu teisiniu reguliavimu teisėjų valstybinės pensijos dydžiui diferencijuoti nustatytas 5 metų teisėjo darbo stažo intervalas pažeidžia

teisėtų lūkesčių ir teisingumo principus.

2.3. Teisėjų valstybinės pensijos skyrimo ir mokėjimo sąlygos, šios pensijos dydžio, atsižvelgiant į konstitucinį teisėjo teisinį statusą, nustatymas negali būti supriešintas su kitų asmenų, kurie pagal įstatymus turi teisę gauti kitų rūšių valstybines pensijas, teisėtai lūkesčiais ir jų nuosavybės teisėmis. Šių asmenų grupėms nustatant valstybinės pensijos skyrimo ir mokėjimo sąlygas, dydžius, kaip ir asmenims, turintiems teisę gauti teisėjų valstybinę pensiją, taikomas orumo kriterijus, jų teisės taip pat yra ginamos nuosavybės aspektu. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas yra neatsiejami nuo teisinės valstybės principo. Taigi teisėjų valstybinių pensijų teisinis reguliavimas vykdomas sistemiškai, taip pat atsižvelgiant į valstybės turimus finansinius išteklius, kurie skiriami visos valstybinių pensijų sistemos veikimui užtikrinti.

3. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovės Seimo narės Ingridos Valinskienės rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktą, 16 straipsnio 4 dalį ir Valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo 1 straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovės pozicija grindžiama šiais argumentais.

3.1. Įstatymų leidėjas, nustatydamas, kokiems asmenims skiriama ir mokama valstybinė pensija, valstybinės pensijos skyrimo ir mokėjimo pagrindus bei sąlygas, taip pat šios pensijos dydžius, yra saistomas konstitucinio socialinės darnos imperatyvo, teisingumo, protingumo bei proporcingumo principų. Valstybinės pensijos skyrimas ir mokėjimas neturi tapti privilegija, todėl darytina išvada, kad Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinajame įstatyme įtvirtinus išimtį ir nustačius, jog šis įstatymas netaikomas asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą, būtų nustatytas Konstitucijoje įtvirtintus principus akivaizdžiai pažeidžiantis reguliavimas. Pagal Konstitucinio Teismo suformuotą doktriną Konstitucija nesaugo ir negina tokių asmens įgytų teisių, kurios savo turiniu yra privilegijos; privilegijų gynimas ir apsauga reikštų, kad yra pažeidžiami konstituciniai asmenų lygiateisiškumo, teisingumo principai, Konstitucijoje įtvirtintas darnios visuomenės imperatyvas, taigi ir konstitucinis teisinės valstybės principas. Pažymėtina, kad ginčijamos įstatymo normos įtvirtina proporcingą mažiausias socialinės apsaugos išmokas ir darbo pajamas gaunančių asmenų materialinių poreikių apsaugą.

3.2. Pagal Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalį kitų sumažintų išmokų, taip pat teisėjų valstybinių pensijų kompensavimas nenumatytas. Toks reguliavimas nustatytas remiantis konstituciniu teisinės valstybės principu, kuris suponuoja įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui, kitiems teisėkūros subjektams. Vienas iš tokių reikalavimų

yra pareiga teisės aktuose nustatyti reikalavimus, grindžiamus bendro pobūdžio nuostatomis, įvertinus, kad diferencijuotas teisinis reguliavimas turi būti grindžiamas tik atitinkamais teisės aktais reguliuojamų visuomeninių santykių subjektų padėties objektyviais skirtumais. Pažymėtina, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, išleisdamas įstatymą ar kitą teisės aktą, kuriam įgyvendinti reikalingos lėšos, turi numatyti tokiam įstatymui ar kitam teisės aktui įgyvendinti būtinas lėšas. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas negali sukurti tokios teisinės situacijos, kai išleidžiamas įstatymas arba kitas teisės aktas, kuriam įgyvendinti reikia lėšų, bet tokių lėšų neskiriama arba jų skiriama nepakankamai. Nustatant ginčijamą reguliavimą taip pat buvo atsižvelgta į valstybėje esančią ekonominę ir socialinę padėtį, todėl remtasi Konstitucinio Teismo suformuota doktrina, kad teisės aktais negalima reikalauti neįmanomų dalykų (*lex non cogit ad impossibilia*). Nustačius tokį sumažintų išmokų kompensavimą, realiai toks reguliavimas negalėtų būti įgyvendintas, negana to, būtų sudarytos teisinės prielaidos atsirasti negalimiems tinkamai įgyvendinti lūkesčiams, dėl kurių įgyvendinimo valstybėje galėtų susidaryti dar sunkesnė ekonominė padėtis, o kompensavimui reikalingos lėšos taptų našta ir tiems asmenims, kuriems išmokos yra sumažintos.

3.3. Konstitucinis Teismas 2003 m. gruodžio 3 d. nutarime pažymėjo, kad valstybinės pensijos savo prigimtimi ir pobūdžiu skiriasi nuo valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos. Šios pensijos yra skiriamos asmenims už atliktą tarnybą ar nuopelnus Lietuvos valstybei, nukentėjusiems asmenims kaip kompensacija ir yra mokamos iš valstybės biudžeto. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad valstybinės pensijos nėra privilegija. Valstybė šias pensijas moka atsižvelgdama į savo biudžeto lėšų išteklius ir finansinį pajėgumą. Tokie valstybinių pensijų ypatumai suponuoja tai, kad įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į visas reikšmingas aplinkybes ir paisydamas Konstitucijos, gali nustatyti tokių pensijų dydį arba įtvirtinti įvairius tokios pensijos dydžio nustatymo būdus ir neturi prievolės kompensuoti praradimo šių pensijų gavėjams.

IV

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovai Seimo nariai J. Sabatauskas, A. Sysas, Seimo kanceliarijos Valstybinės teisės skyriaus vyresnioji patarėja O. Buišienė iš esmės pakartojo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus ir atsakė į teisėjų klausimus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Seimas 2009 m. gruodžio 8 d. priėmė Valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymą.

Pareiškėjas prašo *inter alia* ištirti, ar Valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių

pakeitimo įstatymo 1 straipsnis ta apimtimi, kuria, pakeitus Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnį, jo 3 dalyje (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) nustatyta, kad teisėjų valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų kitų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio, neprieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Atsižvelgiant į tai, kad Valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo 1 straipsniu buvo pakeista *inter alia* Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalis (2006 m. gruodžio 12 d. redakcija), konstatuotina, jog pareiškėjas abejoja, ar Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalis (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nustatyta, kad teisėjų valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų kitų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio, neprieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Taigi pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas šioje konstitucinės justicijos byloje prašo ištirti, ar:

– Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnis, 6 straipsnio 1, 2 dalys ta apimtimi, kuria Konstitucinio Teismo teisėjo maksimali devynerių metų kadencija nelaikoma pakankamu savarankišku pagrindu maksimalaus dydžio teisėjų valstybinei pensijai skirti, neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, 103 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalies nuostata, kad teisėjų valstybinės pensijos ir pagal kitus įstatymus paskirtų pensijų (valstybinių ir valstybinių socialinio draudimo pensijų) suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio, neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, 104 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktą ta apimtimi, kuria nustatyta, kad šis įstatymas taikomas asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą, 16 straipsnio

4 dalis ta apimtimi, kuria nenumatyta sumažintų teisėjų valstybinių pensijų kompensavimas, neprieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalis (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nustatyta, kad teisėjų valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų kitų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio, neprieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

3. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas tirs, ar Konstitucijai neprieštarauja Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5, 6 straipsniai. Kitos Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo nuostatos nėra tyrimo dalykas šioje konstitucinės justicijos byloje.

4. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi užtikrinti Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje. Konstitucinis Teismas konstitucinį teisingumą vykdo tirdamas, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai, Respublikos Prezidento aktai, Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai. Konstitucijoje nėra nustatyta, jog Konstitucinis Teismas gali netirti kurių nors įstatymų ar kitų teisės aktų. Taigi Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus ir privalo nagrinėti visų Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje nurodytų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, *inter alia* ir tų, kuriais nustatomos visų Lietuvos Respublikos teismų teisėjų socialinės (materialinės) garantijos.

Konstitucinis Teismas ne vienoje byloje yra sprendęs teisėjo ir teismų veiklos, teisėjų atlyginimų, taip pat ir teisėjų pensinio aprūpinimo santykių teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai klausimus (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 1996 m. balandžio 18 d., 1996 m. gruodžio 19 d., 1999 m. vasario 5 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai, 2000 m. sausio 12 d. sprendimas). Šiuose bei kituose Konstitucinio Teismo nutarimuose ir sprendimuose aiškinant Konstituciją buvo suformuota konstitucinė teisėjo ir teismų nepriklausomumo ir šį nepriklausomumą užtikrinančių socialinių (materialinių) garantijų apsaugos doktrina.

II

1. Šioje konstitucinės justicijos byloje prašoma ištirti atitinkamų Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo, Valstybinių pensijų įstatymo, Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo nuostatų atitiktį *inter alia* konstituciniam teisinės valstybės principui.

1.1. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas – universalus principas, kuriuo yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra aiškintinas neatsiejamai nuo

Konstitucijos preambulėje skelbiamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis, kad minėto konstitucinio principo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose. Konstitucinio teisinės valstybės principo esmė – teisės viešpatavimas. Konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas reiškia, kad valdžios laisvę riboja teisė, kuriai privalo paklusti visi teisinių santykių subjektai, neišskiriant nė teisėkūros subjektų. Pabrėžtina, kad visų teisėkūros subjektų diskreciją riboja aukščiausiaji teisė – Konstitucija. Visi teisės aktai, visų valstybės ir savivaldybių institucijų bei pareigūnų sprendimai turi atitikti Konstituciją, jai neprieštarauti.

Konstitucinis teisinės valstybės principas – itin talpus, jis apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų. Konstituciniu teisinės valstybės principu turi būti vadovaujama ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant (Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Kiekvieno teisės instituto atitiktis Konstitucijai turi būti vertinama pagal tai, kaip tas institutas atitinka konstitucinius teisinės valstybės principus (Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

1.2. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas. Konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2002 m. lapkričio 5 d., 2003 m. kovo 4 d., 2003 m. kovo 17 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Šie principai *inter alia* suponuoja tai, kad valstybė privalo vykdyti priisimtus įsipareigojimus asmeniui. Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, neužtikrinus asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise.

1.3. Nustatant pensijų santykių teisinį reguliavimą privalu paisyti konstitucinio teisinės valstybės principo, *inter alia* proporcingumo, teisingumo, protingumo reikalavimų.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog proporcingumo principas, kaip vienas iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų, reiškia, kad įstatyme numatytos priemonės turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, jos turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti (Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad teisingumas yra vienas pagrindinių teisės, kaip socialinių santykių reguliavimo priemonės, tikslų. Jis yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. Jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo

nestabilumo, interesų priešpriešos (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d., 2000 m. gruodžio 6 d., 2003 m. kovo 17 d., 2003 m. lapkričio 17 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

1.4. Pagal Konstituciją Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota, taigi turi konstitucinę priedermę ir privalo prisiimti tam tikrų įsipareigojimų vykdymo našą. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijoje įtvirtintas socialinio solidarumo principas suponuoja tai, kad tam tikrų įsipareigojimų vykdymo našta tam tikra apimtimi turi būti paskirstyta ir visuomenės nariams, tačiau tas paskirstymas turi būti konstituciškai pagrįstas, jis negali būti neproporcingas, negali paneigti valstybės socialinės orientacijos ir iš Konstitucijos kylančių įpareigojimų valstybei (Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d., 2007 m. rugsėjo 26 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

1.5. Konstitucinis teisinės valstybės principas neatsiejamas ir nuo Konstitucijoje, *inter alia* jos 29 straipsnyje, įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo (Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 14 d., 2010 m. kovo 22 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinio asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant; konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reiškia žmogaus prigimtine teise būti traktuojamam vienodai su kitais (Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d., 2002 m. balandžio 23 d., 2003 m. kovo 4 d., 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2005 m. lapkričio 10 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2010 m. vasario 3 d., 2010 m. kovo 22 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas) bei įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai (2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas savaime nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą. Diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu juo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų arba jeigu tam tikrų ribojimų ar sąlygų nustatymas yra susijęs su reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais, savaime nėra laikytinas diskriminaciniu (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2006 m. gegužės 31 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. balandžio 29 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių

nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teisinės aplinkybes. Pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai (Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d., 1997 m. lapkričio 13 d., 2003 m. liepos 4 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Konkrečios teisės normos atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui galima įvertinti tik atsižvelgus į visas turinčias reikšmės aplinkybes (Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

2. Minėta, kad pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas šioje konstitucinės justicijos byloje prašo ištirti ginčijamų Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo, Valstybinių pensijų įstatymo, Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo nuostatų atitiktį *inter alia* Konstitucijos 52 straipsniui.

2.1. Konstitucijos 52 straipsnyje nustatyta: „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.“

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos 52 straipsnyje yra nustatyti pensinio aprūpinimo ir socialinės paramos pagrindai. Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją įstatymu gali būti nustatytos ir kitokios, ne tik Konstitucijos 52 straipsnyje nurodytos, pensijos ar socialinė parama (Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d., 2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. liepos 4 d., 2004 m. sausio 30 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Pagal Konstituciją pensinio aprūpinimo pagrindai, asmenys, kuriems skiriamos ir mokamos pensijos, pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygos, taip pat pensijų dydžiai nustatomi tik įstatymu (Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Įstatymų leidėjas, priimdamas įstatymus dėl pensinio aprūpinimo, yra saistomas Konstitucijos normų ir principų (Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Konstitucijos 52 straipsnyje pavartota formuluotė „valstybė laiduoja“ *inter alia* reiškia, kad pensijos ir įvairios socialinės paramos rūšys garantuojamos tiems asmenims ir tokiais pagrindais bei dydžiais, kurie nustatyti įstatymuose, o asmenys, atitinkantys įstatyme nustatytas sąlygas, turi teisę reikalauti, kad valstybė jiems skirtų šią pensiją ir ją mokėtų; įstatymuose nustatytas pensijų rūšis, asmenis, turinčius teisę į pensiją, pensijų skyrimo ir mokėjimo pagrindus, dydžius, sąlygas,

valstybei kyla pareiga pensinio aprūpinimo santykių srityje laikytis konstitucinių teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo principų; net ir išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, kai dėl ekonomikos krizės, gaivalinės nelaimės ar pan. objektyviai trūksta lėšų, būtinų pensijoms mokėti) sumažintos (paisant konstitucinio proporcingumo principo) pensijos gali būti mokamos tik laikinai (t. y. tik tol, kol valstybėje yra susidariusi atitinkama ypatinga situacija (2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad dėl Konstitucijoje įtvirtintos Lietuvos valstybės socialinės orientacijos valstybė apskritai yra įpareigojama paisyti socialinio (materialinio) pobūdžio garantijų realumo imperatyvo, taigi įpareigojama vieną kartą nustatytas (ir taikomas) socialines (materialines) garantijas atitinkamai peržiūrėti (didinti jų dydžius), jeigu ekonominė, socialinė situacija pasikeičia taip, kad tos nustatytos (ir taikomos) garantijos labai nuvertėja, juo labiau jeigu jos apskritai tampa nominalios (kartu daroma išlyga dėl proporcingo ir laikino išmokų sumažinimo, kai tai būtina kitų konstitucinių vertybių apsaugai).

2.2. Konstitucijos 52 straipsnyje *expressis verbis* nurodytos pensijų rūšys yra senatvės ir invalidumo pensijos. Minėta, kad pagal Konstituciją įstatymu gali būti nustatytos ir kitokios, ne tik Konstitucijos 52 straipsnyje *expressis verbis* nurodytos, pensijos. Antai konstitucinio valstybės tarnybos instituto ypatumai lemia *inter alia* tai, kad įstatymų leidėjas turi konstitucinius įgaliojimus įstatymu nustatyti pensijas ir (arba) socialinės paramos rūšis, skiriamas tik valstybės tarnautojams ar tam tikroms valstybės tarnautojų grupėms, kurių išskyrimas yra objektyviai pateisinamas; įstatymu gali būti nustatytos ir pensijos už tarnybą Lietuvos valstybei (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Konstitucijos 52 straipsnyje tiesiogiai neįvardytos pensijos šiuo metu *inter alia* yra nustatytos Valstybinių pensijų įstatyme. Antai pagal Valstybinių pensijų įstatymą Lietuvos Respublikoje yra nustatytos tokios valstybinės pensijos: Lietuvos Respublikos pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinės pensijos, nukentėjusiųjų asmenų valstybinės pensijos, pareigūnų ir karių valstybinės pensijos, mokslininkų valstybinės pensijos ir teisėjų valstybinės pensijos.

Šiame kontekste pažymėtina, kad valstybinės pensijos savo prigimtimi ir pobūdžiu skiriasi nuo valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos, taip pat nuo kitų valstybinio socialinio draudimo pensijų: jos yra mokamos iš valstybės biudžeto; jos skiriamos asmenims už atliktą tarnybą ar nuopelnus Lietuvos valstybei, taip pat kaip kompensacija įstatyme nurodytiems nukentėjusiesiems asmenims (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d., 2003 m. liepos 4 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas); šių pensijų gavimas siejamas ne su nustatyto dydžio pensijų socialinio draudimo įmokomis, o su atitinkamu asmens statusu (tarnyba, nuopelnais ar kitomis aplinkybėmis, nuo kurių priklauso valstybinės pensijos skyrimas); valstybinių pensijų ypatumai leidžia įstatymų leidėjui, atsižvelgiant

į visas reikšmingas aplinkybes ir paisant Konstitucijos normų bei principų, nustatyti atitinkamas šių pensijų skyrimo sąlygas (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas); įstatymu gali būti nustatytas maksimalus tokių pensijų dydis, taip pat gali būti įtvirtinti įvairūs tokios pensijos maksimalaus dydžio nustatymo būdai; įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos, gali nustatyti ir tam tikrus atvejus, kai valstybinė pensija asmeniui yra neskiriama (esant įstatyme numatytoms aplinkybėms); įstatymu, paisant Konstitucijos, galima nustatyti ir atvejus, kada paskirtoji valstybinė pensija nebemokama; kita vertus, valstybinių pensijų, skiriamų už tam tikrą tarnybą, už nuopelnus Lietuvos valstybei ar kaip kompensacija nukentėjusiesiems asmenims, atveju taip pat galioja nuostata dėl valstybės įstatymu priimto įsipareigojimo asmeniui, atitinkančiam įstatymo nustatytas sąlygas, paskirti ir mokėti atitinkamą pensiją ir to asmens teisės reikalauti, kad valstybė vykdytų šį įstatymu priimtą įsipareigojimą (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

2.3. Valstybė, įstatymu nustatydamą, kad asmenys, atitinkantys įstatymo nustatytas sąlygas, įgyja teisę į tam tikrą įstatymo nustatytą pensiją, kartu prisiima įsipareigojimą tokią pensiją paskirti ir ją mokėti, taigi privalo nurodytiems asmenims atitinkamą pensinį aprūpinimą garantuoti tokiais pagrindais bei dydžiais, kurie nustatyti įstatyme, o asmenys, atitinkantys įstatymo nustatytas sąlygas, turi teisę reikalauti, kad valstybė vykdytų įstatymu priimtą įsipareigojimą ir jiems skirtą atitinkamą pensiją bei mokėtų nustatyto dydžio išmokas; įstatymų leidėjas privalo nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų atitinkamos pensijos mokėjimą įstatymo nustatytas sąlygas atitinkantiems asmenims (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas). Kai Konstitucijai neprieštaraujančiu įstatymu nustatyta pensija yra paskirta ir mokama, ši asmens įgyta teisė ir teisėtas lūkestis yra sietini ir su šio asmens nuosavybės teisių apsauga (Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Konstitucinė nuosavybės teisių apsauga – tai iš Konstitucijos bei Konstitucijai neprieštaraujančių įstatymų kylančios teisės reikalauti, kad būtų įvykdyti turtinio pobūdžio įsipareigojimai asmeniui, apsauga. Šiuo atveju teisė reikalauti mokėti Konstitucijoje ir jai neprieštaraujančiuose įstatymuose nustatytas pensinio aprūpinimo išmokas kyla iš Konstitucijos 52 straipsnio, o pagal Konstitucijos 23 straipsnį yra ginami šios teisės turtiniai aspektai (Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

2.4. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad įstatymais nustačius pensijų rūšis, asmenis, turinčius teisę į pensiją, pensijų skyrimo ir mokėjimo pagrindus, sąlygas, pensijų dydžius, valstybei kyla pareiga pensinio aprūpinimo santykių srityje laikytis konstitucinių teisėtų

lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo principų. Asmenys, kuriems Konstitucijoje ar įstatyme nustatyta pensija buvo paskirta ir mokama, pagal Konstitucijos 23 straipsnį turi teisę reikalauti, kad jiems tokio dydžio išmokos, kokios buvo paskirtos ir mokamos, būtų mokamos ir toliau (Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, jog konstitucinė įgytų teisių ir teisėtų lūkesčių apsauga nereiškia, kad įstatymų nustatyta pensinio aprūpinimo sistema negali būti pertvarkoma. Pertvarkant šią sistemą kiekvienu atveju privalu paisyti Konstitucijos. Pensijų sistema gali būti pertvarkoma tik įstatymu, tik laiduojant Konstitucijoje numatytas senatvės ir invalidumo pensijas, taip pat paisant valstybės prisiimtų Konstitucijai neprieštaraujančių įsipareigojimų mokėti atitinkamas pinigines išmokas asmenims, atitinkantiems įstatymų nustatytus reikalavimus. Jeigu pertvarkant pensijų sistemą neliktų įstatymų nustatytų, Konstitucijos 52 straipsnyje tiesiogiai nenurodytų pensijų arba šių pensijų teisinis reguliavimas būtų iš esmės pakeistas, įstatymų leidėjas privalėtų nustatyti teisingą patirtų praradimų kompensavimo asmenims, kuriems tokia pensija buvo paskirta ir mokama, mechanizmą. Įstatymų leidėjas, pertvarkydamas pensijų sistemą taip, kad pakeičiami pensinio aprūpinimo pagrindai, asmenys, kuriems skiriama ir mokama pensija, pensijos skyrimo ir mokėjimo sąlygos, pensinio aprūpinimo dydžiai, privalo numatyti pakankamą pereinamąjį laikotarpį, per kurį asmenys, dirbantys atitinkamą darbą ar atliekantys atitinkamą tarnybą, suteikiančią teisę į atitinkamą pensiją pagal ankstesnį reguliavimą, galėtų pasirengti tokiems pakeitimams (Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

3. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas šioje konstitucinės justicijos byloje prašo ištirti, ar atitinkamos Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo nuostatos neprieštarauja *inter alia* Konstitucijos 103 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2 daliai.

Konstitucinis Teismas savo aktuose yra suformavęs plačią oficialiąją konstitucinę teisėjo ir teismų nepriklausomumo doktriną, kurioje konstitucinis teisėjo ir teismų nepriklausomumo imperatyvas aiškinamas konstitucinio teisinės valstybės principo (kuris, kaip ne kartą savo aktuose yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, integruoja įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos saugomas ir ginamas vertybes ir kuriuo yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija) kontekste (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas).

3.1. Konstitucijos 109 straipsnyje nustatyta:

„Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai.

Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi.

Teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo.

Teismas priima sprendimus Lietuvos Respublikos vardu.“

Teismai, pagal Konstituciją Lietuvoje vykdančys teisminę valdžią, priskirtini ne vienai, bet dviem arba (jeigu tai, paisant Konstitucijos, yra nustatyta atitinkamuose įstatymuose) daugiau teismų sistemų. Šiuo metu pagal Konstituciją ir įstatymus Lietuvoje yra trys teismų sistemos: 1) Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę (Konstituciniam Teismui, be kitų Konstitucijos nuostatų (taip pat ir tų, kurios yra skirtos apskritai teisminai valdžiai ir teisėjams), yra skirtas atskiras (VIII) Konstitucijos skirsnis); 2) Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nurodyti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai sudaro bendrosios kompetencijos teismų sistemą; 3) pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai – šiuo metu įstatymais yra įsteigta ir veikia viena specializuotų teismų, būtent administracinių, sistema, kurią sudaro Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2006 m. birželio 6 d., 2006 m. lapkričio 27 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai).

3.2. Teisingumo vykdymo funkcija lemia išskirtinį konstitucinį teisėjo statusą, kurį atskleidžia įvairios Konstitucijos nuostatos, įtvirtinančios ne tik teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdančią teisumą (Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalis), bet ir negalimumą teisėjui užimti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo, komercijos ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse, gauti kitokį atlyginimą, išskyrus teisėjo atlyginimą bei užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą, dalyvauti politinių partijų ir kitų politinių organizacijų veikloje (Konstitucijos 113 straipsnis), draudimą kištis į teisėjo veiklą, teisėjo asmens neliečiamybę (Konstitucijos 114 straipsnis) ir kt. Pagal Konstitucijos 104 straipsnį Konstitucinio Teismo teisėjams taikomi darbo ir politinės veiklos apribojimai, nustatyti teismų teisėjams (3 dalis), Konstitucinio Teismo teisėjai turi tokią pat asmens neliečiamybės teisę kaip ir Seimo nariai (4 dalis). Pabrėžtina, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas – ne savitiksliis dalykas, bet vienas iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų, būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga. Teismai, vykdydami teisumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, jai neprieštaraujančiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas).

3.3. Teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra nedalomas (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai). Vienas iš svarbių Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo nepriklausomumo aspektų yra tai, kad visi teisėjai, vykdydami teisumą, turi vienodą teisinį statusą *inter alia* tuo atžvilgiu, kad negali būti nustatomos nevienodos teisėjo nepriklausomumo vykdančią teisumą (sprendžiant bylas), savarankiškumo garantijos; joks teisėjas vykdydamas teisumą nėra ir negali būti pavaldus jokiame kitame teisėjui ar kurio nors teismo (*inter alia* teismo, kuriame dirba, taip pat aukštesnės grandies ar instancijos teismo) pirmininkui; kita vertus, teisėju

vienodo teisinio statuso principas nereiškia, kad jų materialinės ir socialinės garantijos negali būti diferencijuojamos pagal aiškius, *ex ante* žinomus kriterijus, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas (pavyzdžiui, pagal asmens darbo teisėju trukmę) (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas). Iš Konstitucijos kylantis teisėjų vienodo teisinio statuso principas taip pat negali būti aiškinamas kaip neleidžiantis papildomas funkcijas vykdančioms teisėjams – teismų vadovams (jų pavaduotojams, padalinių pirmininkams ir pan.) papildomai atlyginti už atitinkamą organizacinį darbą – už papildomą darbą turi būti papildomai atlyginama (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas).

3.4. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ne privilegija, bet viena svarbiausių teisėjo ir teismų pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos kiekvieno asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, teisės turėti nešališką ginčo arbitražą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai). Teisėjo nepriklausomumas yra užtikrinamas *inter alia* įtvirtinus teisminės valdžios, kaip visavertės, savivaldą, finansinį ir materialinį techninį aprūpinimą, nustatius teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumo (juo siekiama užtikrinti, kad teisėjas, kad ir kokios politinės jėgos būtų valdžioje, išliktų nepriklausomas ir nebūtų verčiamas taikytis prie galimos politinių jėgų kaitos), teisėjo asmens neliečiamumo, teisėjo socialines (materialines) garantijas (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas).

3.5. Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad teisėjas, kuriam tenka pareiga nagrinėti visuomenėje kylančius konfliktus, taip pat ir asmens konfliktus su valstybe, turi būti ne tik aukštos profesinės kvalifikacijos bei nepriekaištingos reputacijos, bet ir materialiai nepriklausomas, saugus dėl savo ateities (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai). Teisėjo atlyginimo ir kitų socialinių (materialinių) garantijų konstitucinės apsaugos imperatyvas kyla iš Konstitucijoje (*inter alia* jos 109 straipsnyje) įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, kuriuo siekiama teisingumą vykdančius teisėjus apsaugoti tiek nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių poveikio, tiek nuo kitų valdžios įstaigų ir pareigūnų, politinių ir visuomeninių organizacijų, komercinių ūkinių struktūrų, kitų juridinių ir fizinių asmenų įtakos. Konstitucinis Teismas 2001 m. liepos 12 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimuose taip pat pažymėjo, kad valstybei tenka pareiga nustatyti tokį teisėjo atlyginimą, kuris atitiktų teisminės valdžios ir teisėjo statusą, vykdomas funkcijas ir atsakomybę.

3.6. Iš Konstitucijos kylančios teisėjo nepriklausomumo principo socialinės (materialinės) garantijos (beje, įtvirtintos ir kitų demokratinių valstybių teisėje, taip pat įvairiuose tarptautiniuose aktuose) reiškia, kad valstybė turi pareigą užtikrinti teisėjui tokį socialinį (materialinį) aprūpinimą, kuris atitiktų teisėjo statusą jam einant pareigas, taip pat pasibaigus teisėjo kadencijai (Konstitucinio

Teismo 1999 m. gruodžio 21 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai). Pagal Konstituciją teisėjams nustatytos materialinės ir socialinės garantijos turi būti tokios, kad atitiktų konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, 2007 m. spalio 22 d. nutarimas).

Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų teisėjo ir teismų nepriklausomumą, *inter alia* teisėjo socialines (materialines) garantijas ne tik jam einant pareigas, bet ir nutrūkus jo įgaliojimams; tai darydamas įstatymų leidėjas turi paisyti Konstitucijos normų ir principų; teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams gali būti įvairios, *inter alia* periodiškai mokamos išmokos, taip pat vienkartinės išmokos ir t. t.; tokių garantijų nustatymo konstitucinis pagrindas yra išskirtinis konstitucinis teisėjo statusas, kurį lemia teisingumo vykdymo funkcija, todėl jos gali priklausyti tik nuo su konstituciniu teisėjo statusu susijusių aplinkybių, tačiau negali būti traktuojamos kaip pakeičiančios kitas socialines (materialines) garantijas, kurios buvusiam teisėjui turi būti užtikrinamos kitais pagrindais, taip pat ir tais, kurie yra bendri visiems dirbantiems asmenims; teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams turi būti realios, o ne vien nominalios (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad jeigu įstatymų leidėjas įtvirtina tokią teisėjo socialinę (materialinę) garantiją nutrūkus teisėjo įgaliojimams, kaip teisėjo pensija, ši garantija yra ginama ne tik pagal Konstitucijos 109 straipsnį, bet ir pagal Konstitucijos 52 straipsnį (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas).

3.7. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su teisėjų valstybine pensija, įstatymu turi nustatyti šios pensijos skyrimo pagrindus, sąlygas. Įstatymu gali būti nustatytas maksimalus teisėjų valstybinės pensijos dydis, taip pat gali būti įtvirtinti įvairūs tokios pensijos maksimalaus dydžio nustatymo būdai. Tai darydamas įstatymų leidėjas turi nepažeisti Konstitucijos normų ir principų. Šiame kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, įstatymu įtvirtindamas maksimalų pensijos dydį bei šio dydžio nustatymo būdus, turi paisyti *inter alia* to, kad teisėjų valstybinė pensija – tai iš Konstitucijos kylanti teisėjo socialinė (materialinė) garantija nutrūkus jo įgaliojimams, kuri yra ginama ne tik pagal Konstitucijos 109 straipsnį, bet ir pagal Konstitucijos 52 straipsnį, kad ši socialinė (materialinė) garantija turi atitikti konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą, kad tokia konstitucinė teisėjo socialinė (materialinė) garantija turi būti reali, o ne vien nominali. Priešingu atveju būtų paneigta teisėjų valstybinės pensijos, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmė, paskirtis ir taip būtų sudarytos prielaidos nukrypti nuo iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų.

3.8. Minėta, kad teisėjų socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos, *inter alia* socialinės garantijos nutrūkus teisėjo įgaliojimams, gali būti diferencijuojamos pagal asmens darbo teisėju trukmę. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal asmens darbo teisėju trukmę gali būti diferencijuojamas ir socialinių (materialinių) garantijų nutrūkus teisėjo įgaliojimams dydis. Tačiau teisinis reguliavimas, pagal kurį teisėjų socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus teisėjo įgaliojimams dydis diferencijuojamas pagal asmens darbo teisėju trukmę, turi nenukrypti nuo konstitucinės šios teisėjų socialinės (materialinės) garantijos sampratos. Šiame kontekste pažymėtina, kad konstitucinės teisėjų socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus teisėjo įgaliojimams sampratos, *inter alia* Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalies reikalavimų, iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių teisingumo, proporcingumo, protingumo imperatyvų neatitiktų toks teisinis reguliavimas, pagal kurį teisėjų, kurie gavo vienodo ar panašaus dydžio darbo užmokestį, bet kurių darbo teismuose trukmė labai skiriasi, tokios socialinės (materialinės) garantijos dydis būtų toks pat ar panašus arba teisėjų, kurie gavo vienodo ar panašaus dydžio darbo užmokestį, bet kurių darbo teismuose trukmė mažai skiriasi, tokios socialinės (materialinės) garantijos dydis būtų labai skirtingas.

3.9. Iš Konstitucijos kylantis teismų priskyrimas ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims) teismų sistemoms, taip pat bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų sistemos, kaip institucijų sistemos, suskirstymas į grandis suponuoja tai, kad įstatymų leidėjas turi įgaliojimus diferencijuoti teisėjų socialines (materialines) garantijas (atlyginimus, taip pat garantijas, teisėjams nustatytas (taikomas), kai nutrūksta jų įgaliojimai). Pažymėtina, kad teisminė valdžia yra formuojama profesiniu pagrindu. Visuotinai (ne tik Lietuvoje) pripažįstama, kad vyraujantis aukštesnės grandies teismų teisėjų korpuso formavimo principas yra teisėjų profesinės karjeros principas, pagal kurį teisėjai yra paaukštinami juos atleidus iš ankstesnių pareigų ir paskyrus aukštesnės grandies teismų teisėjais (tačiau šis principas negali būti suabsoliutintas, kad nebūtų sudaryta prielaidų teismų sistemai tapti pernelyg uždara, rutiniškai ir pan.) (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai). Teisėjų profesinė karjera yra neatskiriamai susijusi su Konstitucijos 112 straipsnio 4 dalyje įtvirtintu teisėjų paaukštinimo institutu. Sprendžiant dėl teisėjų paaukštinimo yra vertinama *inter alia* jų kvalifikacija – profesinis pasirengimas (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai). Taigi teisėjų profesinės karjeros principo įgyvendinimas (kaip minėta, jo nesuabsoliutinant) yra viena iš sąlygų, leidžiančių užtikrinti, kad aukštesnių grandžių teismų teisėjais būtų skiriami kuo aukštesnės profesinės kvalifikacijos asmenys, taigi užtikrinti ir tai, kad teisingumas bus vykdomas taip, kaip numatyta Konstitucijoje, kad bus deramai saugomos ir ginamos žmogaus teisės ir laisvės, kitos konstitucinės vertybės, kad bus įgyvendinama Konstitucijoje, jai neprieštaraujančiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikšta teisė. Todėl

teisėjai turi turėti ir materialines paskatas siekti profesinės karjeros. Vadinasi, įstatymų leidėjas ne tik gali, bet ir turi diferencijuoti teisėjų socialines (materialines) garantijas pagal tai, kokios teismų sistemos ir kurios grandies teismo teisėjams jos yra nustatomos; teisminės valdžios, kaip profesiniu pagrindu formuojamos valstybės valdžios, konstitucinė samprata suponuoja *inter alia* tai, kad jeigu skirtingų grandžių teisėjų atlyginimai, taip pat garantijos, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos) nutrūkus jų įgaliojimams, būtų visiškai suniveliuoti, ne tik būtų nepaisoma to, kad pagal Konstituciją teismai yra priskirtini ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims) teismų sistemoms, be to, bendrosios kompetencijos teismų sistemą, kaip institucijų sistemą, sudaro keturių grandžių teismai, o pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų (šiuo metu – administracinių teismų) sistemos taip pat gali būti skirstomos į grandis, bet ir nebūtų materialinių paskatų (net jei kitų paskatų būtų) teisėjams siekti profesinės karjeros (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas).

Taigi tai, kad teisėjų socialinės (materialinės) garantijos gali būti diferencijuojamos (paisant Konstitucijos) pagal asmens darbo teisėju trukmę, negali būti aiškinama taip, esą asmens darbo teisėju trukmės kriterijus yra vienintelis šio diferencijavimo kriterijus. Kaip teisėjų atlyginimų atveju, taip ir teisėjų socialinių (materialinių) garantijų nutrūkus teisėjo įgaliojimams atveju (taigi ir teisėjų pensijų atveju) turi būti atsižvelgiama į tai, kad pagal Konstituciją teismai priskiriami ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims) teismų sistemoms, taip pat į tai, kad bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų sistemos, kaip institucijų sistemos, yra ne vienos grandies.

3.10. Kaip minėta, teismai, kurie pagal Konstituciją vykdo teisminę valdžią Lietuvoje, yra priskirtini ne vienai, bet dviem arba (jeigu tai, paisant Konstitucijos, yra nustatyta atitinkamuose įstatymuose) daugiau teismų sistemų. Šiuo metu pagal Konstituciją ir įstatymus Lietuvoje yra trys teismų sistemos: 1) Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę; 2) Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nurodyti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai sudaro bendrosios kompetencijos teismų sistemą; 3) pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai – šiuo metu įstatymais yra įsteigta ir veikia viena specializuotų teismų, būtent administracinių, sistema, kurią sudaro Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2006 m. birželio 6 d. nutarimai).

3.11. Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę. Konstitucinis Teismas – konstitucinės justicijos institucija. Pagal savo kompetenciją sprendamas dėl žemesnės galios teisės aktų (jų dalių) atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, ir

vykdydamas kitus savo konstitucinius įgaliojimus, Konstitucinis Teismas – savarankiškas ir nepriklausomas teismas – vykdo konstitucinį teisingumą, garantuoja Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą.

Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – Konstitucijai ir įstatymams. Be to, Konstitucijoje (*inter alia* jos VIII skirsnyje „Konstitucinis Teismas“) yra nustatyti ir kiti Konstitucinio Teismo įgaliojimai, įtvirtinta Konstitucinio Teismo sprendimų teisinė galia ir padariniai, nustatyti Konstitucinio Teismo įgaliojimų vykdymo (veiklos) pagrindai ir garantijos ir kt.

3.12. Pažymėtina, jog Konstitucinis Teismas 2006 m. birželio 6 d. nutarime konstatavo, kad prielaida, esą Konstitucinis Teismas nėra teismas ir nevykdo valstybės valdžios, visiškai nesiderina su valdžios samprata, Konstitucinio Teismo įgaliojimais, kurie nustatyti Konstitucijoje. Tai, kad Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją turi įgaliojimus pripažinti kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų – Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės – teisės aktus prieštaraujančiais aukštesnės galios teisės aktams, pirmiausia Konstitucijai, ir taip panaikinti šių aktų teisinę galią bei visam laikui pašalinti šiuos teisės aktus iš Lietuvos teisės sistemos, tai, kad tik Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją – pateikti Konstitucijos nuostatų sampratą, kuri saisto visas teisės aktus leidžiančias ir visas teisę taikančias institucijas, taip pat ir Seimą – Tautos atstovybę, akivaizdžiai liudija, kad Konstitucinis Teismas negali būti ne valstybės valdžią įgyvendinančia institucija.

3.13. Tam tikri Konstitucinio Teismo, jo teisėjų konstitucinio statuso aspektai yra įtvirtinti Konstitucijos 103 straipsnio 1 dalyje, 104 straipsnio 1 dalyje.

3.14. Konstitucijos 104 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinio Teismo teisėjai, eidami savo pareigas, yra nepriklausomi nuo jokios valstybinės institucijos, asmens ar organizacijos ir vadovaujasi tik Konstitucija.

3.15. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo teisėjai nuo kitų bendrosios ir specializuotos kompetencijos teismų teisėjų skiriasi ir savo įgaliojimų trukmės aspektu. Pagal Konstitucijos 103 straipsnio 1 dalį Konstitucinio Teismo teisėjai skiriami devyneriems metams ir tik vienai kadencijai. Pagal Konstituciją bendrosios kompetencijos teismų teisėjų, specializuotų teismų teisėjų įgaliojimų trukmę nustato Teismų įstatymas. Šiame kontekste paminėtina, kad pagal šiuo metu galiojantį Teismų įstatymą bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų teisėjai yra skiriami iki 65 metų amžiaus. Minėta, kad Konstitucinio Teismo teisėjai yra skiriami devyneriems metams ir tik vienai kadencijai. Minėta ir tai, kad reguliuojant teisėjų socialinių (materialinių) garantijų nutrūkusių teisėjo įgaliojimams santykius, *inter alia* diferencijuojant šias garantijas, turi būti atsižvelgiama į tai, kad iš Konstitucijos kyla teismų

priskyrimas ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims) teismų sistemoms, iš kurių atskirą sistemą sudaro Konstitucinis Teismas, turintis savo ypatumų, *inter alia* Konstitucinio Teismo teisėjų kadencijos aspektu.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas teisėjų socialinių (materialinių) garantijų pasibaigus jų įgaliojimų trukmei santykius, turi atsižvelgti ir į tai, kad Konstitucinio Teismo teisėjai pagal savo konstitucinį statusą, *inter alia* įgaliojimų trukmę, skiriasi nuo kitų teismų teisėjų. Priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinės tokių socialinių (materialinių) garantijų sampratos, pagal kurią teisėjų socialinės (materialinės) garantijos jas nustatant turi būti diferencijuojamos atsižvelgiant *inter alia* į teismų sistemos specifiškumą, teismų sistemų teisėjų statuso ypatumus.

3.16. Šiame kontekste paminėtina Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarime suformuota doktrina, jog principinė nuostata, kad tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjų atlyginimų negalima diferencijuoti (taip pat ir taikant teisę) pagal tai, kada tam tikro dydžio teisėjo atlyginimai buvo nustatyti (*inter alia* pagal tai, ar asmuo pradėjo dirbti atitinkamo teismo teisėju iki nustatant tam tikro dydžio to teismo teisėjo atlyginimą, ar jį jau nustačius), *mutatis mutandis* taikytina ir kitoms teisėjų socialinėms (materialinėms) garantijoms, *inter alia* toms, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai; jos negali būti mažinamos, juo labiau išvis paneigiamos, taip pat ir tada, kai yra pertvarkoma jų sistema. Pažymėtina ir tai, kad iš Konstitucijos išplaukia teisėjų socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvas. Teisėjų socialinės (materialinės) garantijos, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai (ypač jeigu jos yra siejamos su tam tikromis periodinėmis išmokomis, kaip antai pensijomis), galėtų tapti (pasikeitus ekonominei, socialinei situacijai) jau ne tik ne realios, bet ir apskritai nominalios, taigi fiktyvios, jeigu jos teisėjams, kurių įgaliojimai jau yra nutrūkę, būtų taikomos tokios, kokios tuo metu buvo nustatytos, tačiau šiems teisėjams nebūtų atitinkamai peržiūrimos, nors kitiems tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjams, kurių įgaliojimai baigsis vėliau, atitinkamos garantijos (keičiantis ekonominei, socialinei situacijai) būtų nustatomos didesnės (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas).

3.17. Konstitucija taip pat draudžia mažinti teisėjų atlyginimus bei socialines garantijas; bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines (materialines) garantijas arba teismų finansavimo ribojimas traktuotini kaip kėsinimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą (Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimai, 2000 m. sausio 12 d. sprendimas, 2001 m. liepos 12 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas). Teisėjas, kaip ir kiekvienas asmuo, turi teisę ginti savo teises, teisėtus interesus bei teisėtus lūkesčius (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai).

Kita vertus, kai iš esmės pakinta valstybės ekonominė ir finansinė būklė, kai dėl ypatingų

aplinkybių (ekonomikos krizės ir kt.) valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, dėl objektyvių priežasčių gali pritrūkti lėšų valstybės funkcijoms vykdyti ir viešiesiems interesams tenkinti, taigi ir teismų materialiniams bei finansiniams poreikiams užtikrinti. Esant tokioms aplinkybėms įstatymų leidėjas gali pakeisti teisinį reguliavimą, pagal kurį nustatyti atlyginimai, pensijos įvairiems asmenims, ir įtvirtinti tiems asmenims mažiau palankų teisinį atlyginimų, pensijų reguliavimą, jei tai būtina siekiant užtikrinti gyvybiškai svarbius visuomenės ir valstybės interesus, apsaugoti kitas konstitucines vertybes. Tačiau ir tokiais atvejais įstatymų leidėjas turi išlaikyti pusiausvyrą tarp asmenų, kuriems nustatomas mažiau palankus teisinis reguliavimas, teisių bei teisėtų interesų ir visuomenės bei valstybės interesų, t. y. paisyti proporcingumo principo reikalavimų. Vadinasi, kai valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, gali būti mažinami ir teisėjų atlyginimai, teisėjų valstybinės pensijos. Jeigu būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai nebūtų galima mažinti tik teismų finansavimo, mažinti tik teisėjų atlyginimų, teisėjų valstybinių pensijų, tai reikštų, kad teismai yra nepagrįstai išskiriami iš kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų, o teisėjai – iš kitų asmenų, dalyvaujančių vykdant atitinkamą valstybės valdžios institucijų įgaliojimus. Tokios teismų (teisėjų) išskirtinės padėties įtvirtinimas neatitiktų atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisingumo imperatyvų reikalavimų. Bloginti įstatymų numatytas finansines, materialines teismų veiklos sąlygas, mažinti teisėjų atlyginimus, teisėjų valstybines pensijas galima tik įstatymu, tai daryti galima tik laikinai – kol valstybės ekonominė ir finansinė būklė yra itin sunki; tokiu atlyginimo, teisėjų valstybinių pensijų mažinimu neturi būti sudaroma prielaidų kitoms valstybės valdžios institucijoms, jų pareigūnams pažeisti teismų nepriklausomumą (2006 m. kovo 26 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai).

3.18. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su teisėjo socialinėmis (materialinėmis) garantijomis nutrūkus jo įgaliojimams, yra nustatęs tokią šių socialinių (materialinių) garantijų apskaičiavimo tvarką, pagal kurią socialinių (materialinių) garantijų, *inter alia* teisėjų valstybinės pensijos, išėitinės pašalpos, dydis yra siejamas su teisėjo gautu atlyginimu. Minėta, kad kai valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, gali būti laikinai mažinami ir teisėjų atlyginimai. Tačiau jeigu būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad minėtų teisėjo socialinių (materialinių) garantijų dydis būtų apskaičiuojamas pagal dėl valstybėje susiklosčiusios itin sunkios ekonominės, finansinės padėties laikinai sumažintus teisėjų atlyginimus, tai neatitiktų iš Konstitucijos, *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo, kylančių lygiateisiškumo, teisingumo imperatyvų.

3.19. Pažymėtina, kad teisinio reguliavimo koregavimas dideliu mastu mažinant valstybines pensijas dėl to, kad valstybėje susidarius ypatingai situacijai (kilus ekonomikos krizei ir kt.) ekonominė, finansinė padėtis pakinta taip, kad nėra užtikrinamas lėšų, būtinų valstybinėms

pensijoms mokėti, sukaupimas, yra esminis šių pensijų teisinio reguliavimo pakeitimas. Taigi įstatymų leidėjas, susidarius ypatingai situacijai, kai *inter alia* dėl ekonomikos krizės neįmanoma sukaupti tiek lėšų, kiek yra būtina valstybinėms pensijoms mokėti, dideliu mastu mažindamas valstybines pensijas privalo numatyti asmenims, kuriems tokia pensija buvo paskirta ir mokama, susidariusių praradimų kompensavimo mechanizmą, pagal kurį valstybė įsipareigotų tokiems asmenims, nebelikus minėtos ypatingos situacijos, per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti jų praradimus, atsiradusius dėl valstybinės pensijos sumažinimo (Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad valstybinės pensijos savo prigimtimi ir pobūdžiu skiriasi nuo valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos ir nuo kitų valstybinio socialinio draudimo pensijų, ir šie ypatumai suponuoja tai, kad valstybėje esant itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai ir dėl to iškilus būtinybei laikinai mažinti pensijas siekiant užtikrinti gyvybiškai svarbius visuomenės ir valstybės interesus, apsaugoti kitas konstitucines vertybes, įstatymų leidėjas gali mažinti šias pensijas didesniu mastu nei senatvės ar invalidumo pensijas. Minėti ypatumai suponuoja ir tai, kad praradimai, atsiradę dėl valstybinių pensijų mažinimo, gali būti kompensuojami mažesniu mastu nei praradimai, atsiradę dėl senatvės ar invalidumo pensijų mažinimo (Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Šios oficialiosios konstitucinės doktrininės nuostatos *mutatis mutandis* taikytinos ir teisėjų valstybinių pensijų mažinimui.

3.20. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, jog konstitucinė valstybės biudžeto samprata, *inter alia* konstitucinis biudžetinių metų institutas, suponuoja tai, kad valstybėje susidarius ypatingai situacijai (kilus ekonomikos krizei ir kt.), dėl kurios valstybės ekonominė, finansinė padėtis pakinta taip, kad *inter alia* nėra užtikrinamas lėšų, būtinų iš valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų finansuojamų institucijų pareigūnų ir valstybės tarnautojų (kitų darbuotojų, kuriems už darbą apmokama iš valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų) atlyginimams už darbą mokėti, arba lėšų, būtinų pensijoms mokėti, sukaupimas ir dėl to teisinis reguliavimas turi būti koreguojamas mažinant minėtų asmenų atlyginimus ir pensijas, mažinti atlyginimus ir pensijas galima ne ilgiau kaip vieniems biudžetiniams metams. Iš konstitucinio biudžetinių metų instituto įstatymų leidėjui kyla pareiga svarstant bei tvirtinant kitų metų valstybės biudžetą iš naujo įvertinti realią valstybėje susiklosčiusią ekonominę, finansinę padėtį ir spręsti, ar ji vis dar yra itin sunki, *inter alia* ar pajamų į valstybės biudžetą surinkimas vis dar yra taip sutrikęs, kad dėl to valstybė negali vykdyti prisiimtų įsipareigojimų ir todėl kitiems biudžetiniams metams turi būti nustatomas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį būtų mokami sumažinti atlyginimai, pensijos (2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

III

1. Seimas 1994 m. gruodžio 22 d. priėmė Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymą, kuris įsigaliojo 1995 m. sausio 1 d. Šio įstatymo 1 straipsniu buvo nustatytos tokios valstybinės pensijos: Respublikos Prezidento valstybinė pensija, Lietuvos Respublikos pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinės pensijos, nukentėjusiųjų asmenų valstybinės pensijos bei pareigūnų ir karių valstybinės pensijos. Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnyje (1994 m. gruodžio 22 d. redakcija) buvo nustatyta, kad asmeniui, turinčiam teisę gauti kelias valstybines pensijas, jo pasirinkimu mokama tik viena iš jų, išskyrus valstybinę našlių ir našlaičių pensiją, kuri taip pat gali būti mokama tik viena su viena iš valstybinių pensijų, taip pat kad valstybinės socialinio draudimo pensijos mokamos, nepaisant to, ar mokamos valstybinės pensijos, jei įstatymai nenustato kitko.

2. Seimas 1995 m. liepos 4 d. priėmė Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo papildymo ir pakeitimo“, kurio 2 straipsniu Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnį (1994 m. gruodžio 22 d. redakcija) papildė tokia 3 dalimi: „Šio įstatymo 1 straipsnio 3–5 punktuose nustatytų valstybinių pensijų dydis kartu su valstybine socialinio draudimo pensija vienam asmeniui negali viršyti pusantro užpraeito mėnesio prieš pensijos mokėjimą Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės skelbiamo valstybinio sektoriaus, akcinių bei uždaryjū akcinių bendrovių darbuotojų vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio. Pensijos dydžio ribojimą taiko valstybinę pensiją mokanti institucija.“

Taigi tokiu teisiniu reguliavimu buvo įtvirtintas Valstybinių pensijų įstatymo 1 straipsnio 3–5 punktuose nustatytų valstybinių pensijų kartu su valstybine socialinio draudimo pensija vienam asmeniui dydžio ribojimas, kurio nebuvo šio įstatymo 3 straipsnyje (1994 m. gruodžio 22 d. redakcija).

3. Seimas 1997 m. lapkričio 4 d. priimto Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 2, 3, 5, 8, 10, 11, 12, 13, 14 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo 2 straipsniu pakeitė Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnį ir jį išdėstė taip:

„3 straipsnis. Teisė pasirinkti valstybinės pensijos rūšį

Asmeniui, turinčiam teisę gauti kelias valstybines pensijas, jo pasirinkimu mokama tik viena iš jų, išskyrus valstybinę našlių ir našlaičių pensiją, kuri taip pat gali būti mokama tik viena su viena iš valstybinių pensijų.

Asmeniui, turinčiam teisę gauti valstybinę našlių pensiją už mirusį valstybinės pensijos, nurodytos šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 2 ir 4 punktuose, gavėją ir valstybinę socialinio draudimo našlių pensiją, jo pasirinkimu skiriama ir mokama arba valstybinė našlių pensija, arba valstybinė socialinio draudimo našlių pensija.

Šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 3–5 punktuose nustatytų valstybinių pensijų dydis kiekvienos atskirai ar kartu su valstybine socialinio draudimo pensija vienam asmeniui negali

viršyti pusantro užpraeito mėnesio prieš pensijos mokėjimą Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės skelbiamo Lietuvos Respublikos ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio. Pensijos dydžio ribojimą taiko valstybinę pensiją mokanti institucija.“

4. Seimas 2001 m. vasario 20 d. priimto Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 straipsnyje nutarė Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje išbraukti žodį „pusantro“, vietoj žodžio „mėnesio“ įrašyti žodį „ketvirčio“, vietoj žodžių „pensijos mokėjimą“ įrašyti žodžius „tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija“, vietoj žodžių „skelbiamo Lietuvos Respublikos ūkio darbuotojų“ įrašyti žodžius „paskelbto šalies ūkio“, po žodžio „užmokesčio“ įrašyti skaitmenį ir žodį „1,5 dydžio“ ir šią dalį išdėstyti taip: „Šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 3–5 punktuose nustatytų valstybinių pensijų dydis kiekvienos atskirai ar kartu su valstybine socialinio draudimo pensija vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio. Pensijos dydžio ribojimą taiko valstybinę pensiją mokanti institucija.“

5. Seimas 2002 m. liepos 2 d. priimto Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 1 ir 3 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymu įtvirtino dar vieną valstybinių pensijų rūšį – teisėjų valstybinę pensiją ir pakeitė Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalį, ją išdėstydamas taip: „Kiekvienos šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 3–6 punktuose nustatytos valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų pagal šio straipsnio pirmąją dalį valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio. Pensijos dydžio ribojimą taiko valstybinę pensiją mokanti institucija.“

Šis įstatymas įgaliojo 2003 m. sausio 1 d.

6. Seimas 2002 m. liepos 2 d. taip pat priėmė Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą, kuris įsigaliojo 2003 m. sausio 1 d.

6.1. Šio įstatymo 1 straipsnyje „Teisė į teisėjų valstybinę pensiją“ nustatyta:

„1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas), Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, kitų Lietuvos bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų (toliau – bendrosios kompetencijos ir specializuoti teismai) teisėjai bei nuo Lietuvos paskirti ar išrinkti bet kokio tarptautinio teismo teisėjai, atitinkantys šio Įstatymo 3 straipsnio sąlygas, turi teisę į teisėjų valstybinę pensiją.

2. Asmenims, kurie įgyja teisę į teisėjų valstybinę pensiją ir turi teisę į kitas valstybines pensijas, nustatytas Valstybinių pensijų įstatyme bei specialiuose įstatymuose, jų pasirinkimu

skiriama ir mokama tik viena valstybinė pensija, jei kiti įstatymai nenustato kitaip.“

6.2. Šio įstatymo 3 straipsnyje „Teisėjų valstybinės pensijos skyrimo sąlygos“ nustatyta:

„Teisėjų valstybinė pensija skiriama asmenims, dirbusiems Konstitucinio Teismo, bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų teisėjais bei nuo Lietuvos paskirtais ar išrinktais bet kokio tarptautinio teismo teisėjais, jeigu jie atitinka šias sąlygas:

1) kreipimosi dėl teisėjų valstybinės pensijos skyrimo metu yra Lietuvos Respublikos piliečiai, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje;

2) sukako Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo nustatytą senatvės pensijos amžių;

3) nustojo dirbti teisėjais;

4) yra įgiję ne mažesnę kaip 5 metų teisėjo darbo stažą.“

6.3. Šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamo Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnyje „Teisėjų darbo stažas teisėjų valstybinei pensijai gauti“ nustatyta:

„Teisėjų darbo stažą teisėjų valstybinei pensijai gauti sudaro laikas nuo 1990 m. kovo 11 d., kurį asmuo dirbo teisėju Lietuvos teritorijoje veikiančiuose teismuose (Konstituciniame Teisme, bendrosios kompetencijos ar specializuotuose teismuose) arba nuo Lietuvos paskirtu ar išrinktu bet kokio tarptautinio teismo teisėju. Jeigu asmuo teisėjo darbo stažą įgijo dirbdamas teisėju skirtinguose teismuose ir skirtingu laiku, jo įgytas teisėjo darbo stažas teisėjų valstybinei pensijai gauti sumuojamas Vyriausybės patvirtintų Teisėjų valstybinių pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų (toliau – Nuostatai) nustatyta tvarka.“

Šiame straipsnyje įtvirtinta teisėjų darbo stažo teisėjų valstybinei pensijai gauti apskaičiavimo tvarka.

6.4. Šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamo Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnyje „Teisėjų valstybinės pensijos dydis“ nustatyta:

„1. Asmenims, turintiems teisę gauti teisėjų valstybinę pensiją ir atitinkantiems šio Įstatymo 3 straipsnyje nustatytas sąlygas bei įgijusiems ne mažesnę kaip 20 metų teisėjo darbo stažą, teisėjų valstybinė pensija apskaičiuojama iš paskutinių 5, prieš nustojant eiti teisėjo pareigas, metų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio ir skiriama 45 procentų šio dydžio.

2. Asmenims, turintiems teisę gauti teisėjų valstybinę pensiją, bet neįgijusiems 20 metų teisėjo darbo stažo ir atitinkantiems šio Įstatymo 3 straipsnyje nustatytas sąlygas, skiriama tokio dydžio teisėjų valstybinė pensija:

1) asmenims, įgijusiems 15 ir daugiau metų teisėjo darbo stažą, teisėjų valstybinė pensija apskaičiuojama iš paskutinių 5, prieš nustojant eiti teisėjo pareigas, metų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio ir skiriama 35 procentų šio dydžio;

2) asmenims, įgijusiems 10 ir daugiau metų teisėjo darbo stažą, teisėjų valstybinė pensija

apskaičiuojama iš paskutinių 5, prieš nustojant eiti teisėjo pareigas, metų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio ir skiriama 20 procentų šio dydžio;

3) asmenims, įgijusiems 5 ir daugiau metų teisėjo darbo stažą, teisėjų valstybinė pensija apskaičiuojama iš paskutinių 5, prieš nustojant eiti teisėjo pareigas, metų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio ir skiriama 10 procentų šio dydžio.

3. Šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta tvarka apskaičiuotos teisėjų valstybinės pensijos ir pagal kitus įstatymus paskirtų pensijų (valstybinių ir valstybinių socialinio draudimo pensijų) suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio. Pensijos dydžio ribojimą taiko teisėjų valstybines pensijas mokanti institucija.“

6.4.1. Taigi Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatyti maksimalus teisėjų valstybinės pensijos dydis ir jo apskaičiavimo tvarka. Maksimalus teisėjų valstybinės pensijos dydis yra 45 procentai teisėjo gauto darbo užmokesčio, apskaičiuojamo iš paskutinių 5 prieš nustojant eiti teisėjo pareigas metų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio. Teisę gauti maksimalaus dydžio teisėjų valstybinę pensiją turi asmenys, įgiję ne mažesnę kaip 20 metų teisėjo darbo stažą ir atitinkantys šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytas sąlygas.

6.4.2. Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta teisėjų, neįgijusių 20 metų teisėjo darbo stažo ir atitinkančių šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytas sąlygas, valstybinės pensijos apskaičiavimo tvarka, įtvirtinti teisėjui skiriamos teisėjų valstybinės pensijos procentiniai dydžiai (35 procentai, 20 procentų ir 10 procentų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio, apskaičiuojamo iš paskutinių 5 metų prieš nustojant eiti teisėjo pareigas darbo užmokesčio), kurie priklauso nuo teisėjo darbo stažo trukmės. Antai pagal šio įstatymo 6 straipsnio 2 dalį:

- teisėjui, įgijusiam teisėjo darbo stažą nuo 5 iki 10 metų, skiriama 10 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija;
- teisėjui, įgijusiam teisėjo darbo stažą nuo 10 iki 15 metų, skiriama 20 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija;
- teisėjui, įgijusiam teisėjo darbo stažą nuo 15 iki 20 metų, skiriama 35 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija.

6.4.3. Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu *inter alia* nustatytas apskaičiuotos teisėjų valstybinės pensijos kartu su valstybinėmis socialinio draudimo pensijomis bei kitomis valstybinėmis pensijomis vienam asmeniui dydžio ribojimas.

6.5. Teisėjų valstybinių pensijų įstatymas ne kartą buvo keičiamas ar papildomas, tačiau jo 5

ir 6 straipsniai, kurių atitiktis Konstitucijai ginčijama šioje konstitucinės justicijos byloje, keičiami ar papildomi nebuvo.

7. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 22 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 4 straipsnio (2002 m. liepos 2 d., 2004 m. lapkričio 4 d., 2005 m. gegužės 19 d., 2006 m. birželio 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, kuriame *inter alia* prieštaraujančiu Konstitucijai pripažino Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 4 straipsnyje (2006 m. birželio 8 d. redakcija) nustatytą reguliavimą, pagal kurį teisėjų valstybinė pensija *inter alia* neskiriama, o paskirtoji nemokama, jei asmuo turi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos ir mokamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, arba gauna valstybinio socialinio draudimo ligos (įskaitant ir darbdavio mokamas ligos dienas), motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės), profesinės reabilitacijos pašalpas ar nedarbo socialinio draudimo išmokas.

8. Seimas 2009 m. gruodžio 8 d. priėmė Valstybinių pensijų įstatymo 3, 6, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymą, kuriuo *inter alia* Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje nustatytą maksimalų valstybinės pensijos dydį bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų kitų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendros sumos vienam asmeniui maksimalų dydį sumažino nuo užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio iki 1,3 dydžio. Šis įstatymo pakeitimas įsigaliojo 2010 m. sausio 1 d.

Taigi tokiu teisiniu reguliavimu buvo įtvirtintas Valstybinių pensijų įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1–5 punktuose nustatytų apskaičiuotų valstybinių pensijų tiek kiekvienos atskirai, tiek kartu su kitomis valstybinėmis pensijomis bei socialinio draudimo pensijomis vienam asmeniui dydžio ribojimas.

Šiame kontekste pažymėtina, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymas nebuvo atitinkamai pakeistas, t. y. šiuo metu galioja šio įstatymo 6 straipsnio 3 dalis, nekeista nuo įstatymo priėmimo, kurioje nustatyta, jog teisėjų valstybinės pensijos ir pagal kitus įstatymus paskirtų pensijų (valstybinių ir valstybinių socialinio draudimo pensijų) suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio.

9. 2009 m. gruodžio 9 d. buvo priimtas Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas, kuris, išskyrus jo 16 straipsnį, įsigaliojo 2010 m. sausio 1 d. ir galioja iki 2011 m. gruodžio 31 d.

Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo preambulėje nustatyta, kad Seimas, konstatuodamas, jog valstybės ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetų

prognozės rodo nuolat didėjančią deficitą, nulemtą ūkį apėmusios krizės, nurodė būtinybę stabilizuoti valstybės ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetų deficito didėjimą, subalansuoti pinigų srautus, apsaugoti socialiai jautrių asmenų grupes ir ekonomikos krizės laikotarpiu užtikrinti išmokų mokėjimą laiku; atsižvelgiant į solidarumo principą ir į tai, kad valstybinės pensijos, rentos ir kompensacijos, mokamos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, dažniausiai yra kaip papildomos išmokos, mokamos kartu su valstybinėmis socialinio draudimo pensijomis, įstatymu siekiama sumažinti valstybės biudžeto išlaidas šioms papildomoms išmokoms mokėti.

Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šis įstatymas nustato socialinių išmokų: valstybinių pensijų ir kitų išmokų, išvardytų šio straipsnio 2 dalies 1–4 punktuose, valstybinių socialinio draudimo pensijų perskaičiavimo ir šių išmokų mokėjimo asmenims, turintiems draudžiamųjų pajamų, tvarką, motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės), nedarbo socialinio draudimo pašalpų, motinystės (tėvystės) išmokų perskaičiavimo ir kompensuojamojo uždarbio socialinio draudimo pašalpoms skaičiuoti naujo maksimalaus dydžio nustatymo tvarką, išmokos vaikui mokėjimo sąlygas ir dydžius.

Pagal minėto įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktą šis įstatymas taikomas *inter alia* asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Valstybinių pensijų įstatymą, Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymą, Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą ir Lietuvos Respublikos mokslininkų valstybinių pensijų laikinąjį įstatymą.

Taigi Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas taikomas asmenims, gaunantiems *inter alia* valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą.

Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje, kurios atitiktis Konstitucijai ginčijama šioje konstitucinės justicijos byloje, nustatytas pasiūlymas Vyriausybei iki 2010 m. liepos 1 d. parengti ir patvirtinti sumažintų valstybinių socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimo tvarkos aprašą.

IV

Dėl Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnio, 6 straipsnio 1, 2 dalių atitikties Konstitucijos 52 straipsniui, 103 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, šio įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikties Konstitucijos 23 straipsniui.

1. Minėta, kad pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas (prašymas Nr. 1B-06/2008) abejoja, ar Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1, 2 dalių nuostatos Konstitucijai neprieštarauja ta apimtimi, kuria Konstitucinio Teismo teisėjo maksimali devynerių metų kadencija nelaikoma pakankamu savarankišku pagrindu maksimalaus dydžio teisėjų valstybinei pensijai skirti.

1.1. Minėta, kad iš Konstitucijos kylantis teismų priskyrimas ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims) teismų sistemoms, taip pat bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų sistemos, kaip institucijų sistemos, suskirstymas į grandis suponuoja tai, kad įstatymų leidėjas turi įgaliojimus diferencijuoti teisėjų socialines (materialines) garantijas (atlyginimus, taip pat garantijas, teisėjams nustatytas (taikomas), kai nutrūksta jų įgaliojimai). Vadinasi, įstatymų leidėjas ne tik gali, bet ir turi diferencijuoti teisėjų socialines (materialines) garantijas pagal tai, kokios teismų sistemos ir kurios grandies teismo teisėjams jos yra nustatomos.

Minėta, kad Konstitucinio Teismo teisėjai nuo kitų bendrosios ir specializuotos kompetencijos teismų teisėjų skiriasi ir savo įgaliojimų trukmės aspektu. Antai pagal Konstituciją bendrosios kompetencijos teismų teisėjų, specializuotų teismų teisėjų įgaliojimų trukmę nustato Teismų įstatymas. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal šiuo metu galiojantį Teismų įstatymą bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų teisėjai yra skiriami iki 65 metų amžiaus. Minėta, kad pagal Konstitucijos 103 straipsnio 1 dalį Konstitucinio Teismo teisėjai skiriami devyneriems metams ir tik vienai kadencijai. Minėta ir tai, kad reguliuojant teisėjų socialinių (materialinių) garantijų nutrūkus teisėjo įgaliojimams santykius, *inter alia* diferencijuojant šias garantijas, turi būti atsižvelgiama į tai, kad iš Konstitucijos kyla teismų priskyrimas ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims) teismų sistemoms, iš kurių atskirą sistemą sudaro Konstitucinis Teismas, turintis savo ypatumų, *inter alia* Konstitucinio Teismo teisėjų kadencijos aspektu.

Minėta ir tai, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas teisėjų socialinių (materialinių) garantijų pasibaigus jų įgaliojimų trukmei santykius, turi atsižvelgti ir į tai, kad Konstitucinio Teismo teisėjai pagal savo konstitucinį statusą, *inter alia* įgaliojimų trukmę, skiriasi nuo kitų teismų teisėjų. Priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinės tokių socialinių (materialinių) garantijų sampratos, pagal kurią teisėjų socialinės (materialinės) garantijos jas nustatant turi būti diferencijuojamos atsižvelgiant į teismų sistemos specifiškumą, teismų sistemų teisėjų statuso ypatumus.

1.2. Minėta, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatyti maksimalus teisėjų valstybinės pensijos dydis ir jo apskaičiavimo tvarka. Maksimalus teisėjų valstybinės pensijos dydis yra 45 procentai teisėjo gauto darbo užmokesčio, apskaičiuojamo iš paskutinių 5 prieš nustojant eiti teisėjo pareigas metų darbo užmokesčio. Teisę gauti maksimalaus dydžio teisėjų valstybinę pensiją turi asmenys, įgiję ne mažesnę kaip 20 metų teisėjo darbo stažą ir atitinkantys šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytas sąlygas.

1.3. Vertinant Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą jo atitikties Konstitucijai aspektu pažymėtina, kad pagal Konstituciją įstatymu gali būti nustatytas maksimalus teisėjų valstybinės pensijos dydis. Taigi nėra jokio teisinio pagrindo teigti, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas tuo

aspektu, kuriuo jame yra *inter alia* nustatytas maksimalus teisėjų valstybinės pensijos dydis, t. y. 45 procentai teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio, neatitinka iš Konstitucijos kylančių reikalavimų.

Kartu pažymėtina, kad pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą maksimali teisėjų valstybinė pensija gali būti skiriama tik asmenims, įgijusiems ne mažesnę kaip 20 metų teisėjo darbo stažą. Minėta, kad pagal Konstitucijos 103 straipsnio 1 dalį Konstitucinio Teismo teisėjai skiriami devyneriems metams ir tik vienai kadencijai. Taigi Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas neapima asmenų, buvusių Konstitucinio Teismo teisėjais Konstitucijoje nustatytą visą devynerių metų kadenciją ir turinčių tik devynerių metų Konstitucinio Teismo teisėjo darbo stažą.

1.4. Taigi Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinant teisėjų valstybinių pensijų apskaičiavimo tvarką ir maksimalų jos dydį nebuvo atsižvelgta į specifinį Konstitucinio Teismo, kaip savarankiškos teismų sistemos, konstitucinį statusą, *inter alia* į tai, kad Konstitucinio Teismo teisėjai yra skiriami devyneriems metams ir tik vienai kadencijai, ir taip yra pažeistas iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, kylantis reikalavimas diferencijuoti teisėjų socialines (materialines) garantijas pagal tai, kokios teismų sistemos teisėjams jos yra nustatomos, paneigtas iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis teisingumo imperatyvas.

1.5. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria įtvirtinant maksimalų teisėjų valstybinės pensijos dydį nėra atsižvelgta į atskirų teismų sistemų ypatumus, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1.6. Minėta, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta teisėjų, neįgijusių 20 metų teisėjo darbo stažo ir atitinkančių šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytas sąlygas, valstybinės pensijos apskaičiavimo tvarka, įtvirtinti teisėjui skiriamos teisėjų valstybinės pensijos procentiniai dydžiai (35 procentai, 20 procentų ir 10 procentų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio, apskaičiuojamo iš paskutinių 5 prieš nustoję eiti teisėjo pareigas metų darbo užmokesčio), kurie priklauso nuo teisėjo darbo stažo trukmės. Antai pagal šio įstatymo 6 straipsnio 2 dalį:

– teisėjui, įgijusiam teisėjo darbo stažą nuo 5 iki 10 metų, skiriama 10 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija;

– teisėjui, įgijusiam teisėjo darbo stažą nuo 10 iki 15 metų, skiriama 20 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija;

– teisėjui, įgijusiam teisėjo darbo stažą nuo 15 iki 20 metų, skiriama 35 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija.

Aiškinant Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalį pažymėtina, kad joje

nustatytas teisinis reguliavimas reiškia ir tai, kad asmenims, buvusiems Konstitucinio Teismo teisėjais Konstitucijoje nustatytą visą devynerių metų kadenciją ir turintiems tik devynerių metų Konstitucinio Teismo teisėjo darbo stažą, kaip ir asmenims, įgijusiems nuo penkerių iki dešimties metų darbo kituose teismuose (nesvarbu, kokios teismų sistemos ir kurios grandies, taigi ir žemiausios grandies teisme) stažą, teisėjų valstybinė pensija skiriama taikant mažiausią valstybinės pensijos procentinį dydį, t. y. 10 procentų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio.

Taigi Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtinant teisėjų, neįgijusių 20 metų teisėjo darbo stažo, valstybinių pensijų apskaičiavimo ir skyrimo tvarką bei dydžius nebuvo atsižvelgta į specifinį Konstitucinio Teismo, kaip savarankiškos teismų sistemos, konstitucinį statusą, *inter alia* į tai, kad Konstitucinio Teismo teisėjai yra skiriami devyneriems metams ir tik vienai kadencijai, ir taip yra pažeistas iš Konstitucijos, *inter alia* iš jos 109 straipsnio 2 dalies, kylantis reikalavimas diferencijuoti teisėjų socialines (materialines) garantijas pagal tai, kokios teismų sistemos teisėjams jos yra nustatomos, paneigtas iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis teisingumo imperatyvas.

2. Minėta, kad pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas (prašymas Nr. 1B-20/2008) Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitiktį Konstitucijai prašo ištirti ir tuo aspektu, kad, siejant teisėjų valstybinės pensijos skyrimą ir mokėjimą su 5 metų darbo stažo intervalu ir fiksuotu teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio procentu, yra pažeidžiama asmens teisė gauti užtarnautos pensijos išmokas.

2.1. Minėta ir tai, kad teisėjų socialinio (materialinio) pobūdžio garantijos, *inter alia* socialinės garantijos nutrūkus teisėjo įgaliojimams, gali būti diferencijuojamos pagal asmens darbo teisėju trukmę.

Minėta, kad pagal asmens darbo teisėju trukmę gali būti diferencijuojamas ir socialinių (materialinių) garantijų nutrūkus teisėjo įgaliojimams dydis. Tačiau teisinis reguliavimas, pagal kurį teisėjų socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus teisėjo įgaliojimams dydis diferencijuojamas pagal asmens darbo teisėju trukmę, turi nenukrypti nuo konstitucinės šios teisėjų socialinės (materialinės) garantijos sampratos. Šiame kontekste pažymėtina, kad konstitucinės teisėjų socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus teisėjo įgaliojimams sampratos, *inter alia* Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalies reikalavimų, iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių teisingumo, proporcingumo, protingumo imperatyvų neatitiktų toks teisinis reguliavimas, pagal kurį teisėjų, kurie gavo vienodo ar panašaus dydžio darbo užmokesčių, bet kurių darbo teismuose trukmė labai skiriasi, tokios socialinės (materialinės) garantijos dydis būtų toks pat ar panašus arba teisėjų, kurie gavo vienodo ar panašaus dydžio darbo užmokesčių, bet kurių darbo teismuose trukmė mažai skiriasi, tokios socialinės (materialinės) garantijos dydis būtų labai skirtingas.

2.2. Minėta, kad pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalį:

– teisėjui, įgijusiam teisėjo darbo stažą nuo 5 iki 10 metų, skiriama 10 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija;

– teisėjui, įgijusiam teisėjo darbo stažą nuo 10 iki 15 metų, skiriama 20 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija;

– teisėjui, įgijusiam teisėjo darbo stažą nuo 15 iki 20 metų, skiriama 35 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija.

2.3. Šiame kontekste pažymėtina, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas sudaro prielaidas susiklostyti tokioms teisinėms situacijoms, kai teisėjams, kurių gauto darbo užmokesčio vidurkis, pagal kurį apskaičiuojama teisėjų valstybinė pensija, yra vienodas ar panašus, tačiau jų teisėjo darbo stažo trukmė labai skiriasi, bus paskirta vienodo arba panašaus dydžio teisėjų valstybinė pensija. Pavyzdžiui, teisėjui, turinčiam 9 metų teisėjo darbo stažą, gali būti paskirta tokio pat ar panašaus dydžio teisėjų valstybinė pensija, kaip ir teisėjui, turinčiam 5 metų teisėjo darbo stažą.

Be to, toks teisinis reguliavimas sudaro prielaidas susiklostyti ir tokioms teisinėms situacijoms, kai teisėjui, kurio teisėjo darbo stažo trukmė nedaug skiriasi nuo kito teisėjo darbo stažo trukmės, bus paskirta daug mažesnė teisėjų valstybinė pensija nei tam teisėjui, kurio teisėjo darbo stažas yra nedaug didesnis (aišku, jeigu šių teisėjų gauto darbo užmokesčio vidurkis, pagal kurį apskaičiuojama teisėjų valstybinė pensija, yra vienodas ar panašus). Pavyzdžiui, pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą teisėjui, įgijusiam 14 metų teisėjo darbo stažą, skiriama 20 procentų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio pensija, o teisėjui, jau įgijusiam 15 metų teisėjo darbo stažą, – 35 procentų teisėjo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio pensija.

2.4. Taigi Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, kuris, viena vertus, sudaro prielaidas suniveliuoti teisėjų, turinčių labai skirtingą teisėjo darbo stažą, teisėjų valstybinių pensijų dydžius, o kita vertus, sudaro prielaidas paskirti labai skirtingo dydžio teisėjų valstybines pensijas teisėjams, kurių teisėjo darbo stažo trukmė nedaug skiriasi, neatitinka teisėjų valstybinės pensijos, kaip konstitucinės teisėjų socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jų įgaliojimams, sampratos, *inter alia* Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalies nuostatų, iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių teisingumo, proporcingumo, protingumo reikalavimų.

2.5. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

3. Konstitucinis Teismas, šioje konstitucinės justicijos byloje konstatavęs, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1, 2 dalys prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai,

konstituciniam teisinės valstybės principui, toliau netirs, ar Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1, 2 dalys neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, 103 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 1 daliai ir ar Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui.

4. Pažymėtina, kad šioje konstitucinės justicijos byloje pareiškėjas ginčija *inter alia* Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnio atitiktį Konstitucijos 52 straipsniui, 103 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

4.1. Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnyje nustatyta, kad teisėjų darbo stažą teisėjų valstybinei pensijai gauti sudaro laikas nuo 1990 m. kovo 11 d., kurį asmuo dirbo teisėju Lietuvos teritorijoje veikiančiuose teismuose (Konstituciniame Teisme, bendrosios kompetencijos ar specializuotuose teismuose) arba nuo Lietuvos paskirtu ar išrinktu bet kokio tarptautinio teismo teisėju, o jeigu asmuo teisėjo darbo stažą įgijo dirbdamas teisėju skirtinguose teismuose ir skirtingu laiku, jo įgytas teisėjo darbo stažas teisėjų valstybinei pensijai gauti sumuojamas Vyriausybės patvirtintų Teisėjų valstybinių pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų nustatyta tvarka.

4.2. Pareiškėjas ginčija šiame straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą ta apimtimi, kuria jame nėra nustatyta, kad Konstitucinio Teismo teisėjo maksimali devynerių metų kadencija yra pakankamas savarankiškas pagrindas skirti tokio dydžio teisėjų valstybinę pensiją, kuri atitiktų ypatingą Konstitucinio Teismo statusą konstitucinėje teisminės valdžios sistemoje.

4.3. Šiame kontekste pažymėtina, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnis „Teisėjų darbo stažas teisėjų valstybinei pensijai gauti“ nereguliuoja teisėjų valstybinių pensijų dydžių, o tik nustato teisėjų darbo stažo apskaičiavimo tvarką. Taigi Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnyje įtvirtintas teisinis reguliavimas yra iš esmės kitoks ir nesusijęs su pareiškėjo nurodomu aspektu; vadinasi, minėto straipsnio konstitucingumo tyrimas pareiškėjo nurodytu aspektu taptų beprasmis. Taigi, konstatuotina, kad šioje byloje nėra tyrimo dalyko.

4.4. Tai, kad pareiškėjo prašyme nėra tyrimo dalyko, reiškia, kad prašymas yra nežinybingas Konstituciniam Teismui (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 6 d., 2003 m. gegužės 13 d. sprendimai, 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, 2007 m. gruodžio 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai).

4.5. Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad Konstitucinis Teismas savo sprendimu atsisako nagrinėti prašymą ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai, jeigu prašymo nagrinėjimas yra nežinybingas Konstituciniam Teismui.

Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 3 dalį, jeigu atsisakymo nagrinėti prašymą pagrindai buvo nustatyti pradėjus nagrinėti bylą Konstitucinio Teismo posėdyje, priimamas sprendimas nutraukti bylą.

4.6. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus šios konstitucinės justicijos bylos dalis dėl

pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymo ištirti, ar Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5 straipsnis ta apimtimi, kuria Konstitucinio Teismo teisėjo maksimali devynerių metų kadencija nelaikoma pakankamu savarankišku pagrindu maksimalaus dydžio teisėjų valstybinei pensijai skirti, neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, 103 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, nutrauktina.

V

Dėl Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalies nuostatos atitikties Konstitucijos 52 straipsniui, 104 straipsnio 1 daliai, 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad teisėjų valstybinės pensijos ir pagal kitus įstatymus paskirtų pensijų (valstybinių ir valstybinių socialinio draudimo pensijų) suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio. Pensijos dydžio ribojimą taiko teisėjų valstybines pensijas mokanti institucija.

1.1. Minėta, kad iš Konstitucijos kylančios teisėjo nepriklausomumo principo socialinės (materialinės) garantijos (beje, įtvirtintos ir kitų demokratiškas valstybių teisėje, taip pat įvairiuose tarptautiniuose aktuose) reiškia, kad valstybė turi pareigą užtikrinti teisėjui tokį socialinį (materialinį) aprūpinimą, kuris atitiktų teisėjo statusą jam einant pareigas, taip pat pasibaigus teisėjo kadencijai. Pagal Konstituciją teisėjams nustatytos socialinės (materialinės) garantijos turi būti tokios, kad atitiktų konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą.

Taip pat minėta, kad Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 22 d. nutarime konstatavo, jog įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų teisėjo ir teismų nepriklausomumą, *inter alia* teisėjo socialines (materialines) garantijas ne tik teisėjui einant pareigas, bet ir nutrūkus jo įgaliojimams; tai darydamas įstatymų leidėjas turi paisyti Konstitucijos normų ir principų; teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus teisėjo įgaliojimams gali būti įvairios, *inter alia* periodiškai mokamos išmokos, taip pat vienkartinės išmokos ir t. t.; tokių garantijų nustatymo konstitucinis pagrindas yra išskirtinis teisėjo konstitucinis statusas, kurį lemia teisingumo vykdymo funkcija, todėl jos gali priklausyti tik nuo su teisėjo konstituciniu statusu susijusių aplinkybių, tačiau negali būti traktuojamos kaip pakeičiančios kitas socialines (materialines) garantijas, kurios buvusiam teisėjui turi būti užtikrinamos kitais pagrindais, taip pat ir tais, kurie yra bendri visiems dirbantiems asmenims; teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams turi būti realios, o ne vien nominalios.

Minėta, jog Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad jeigu įstatymų leidėjas įtvirtina tokią teisėjo socialinę (materialinę) garantiją nutrūkus teisėjo įgaliojimams, kaip teisėjo pensija, ši garantija yra ginama ne tik pagal Konstitucijos 109 straipsnį, bet ir pagal jos 52 straipsnį.

Minėta ir tai, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su teisėjų valstybine pensija, įstatymu turi nustatyti šios pensijos skyrimo pagrindus, sąlygas. Įstatymu gali būti nustatytas maksimalus teisėjų valstybinės pensijos dydis, taip pat gali būti įtvirtinti įvairūs tokios pensijos maksimalaus dydžio nustatymo būdai. Tai darydamas įstatymų leidėjas turi nepažeisti Konstitucijos normų ir principų. Šiame kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, įstatymu įtvirtindamas maksimalų pensijos dydį ir šio dydžio nustatymo būdus, turi paisyti *inter alia* to, kad teisėjų valstybinė pensija – tai iš Konstitucijos kylanti teisėjo socialinė (materialinė) garantija nutrūkus jo įgaliojimams, kuri ginama ne tik pagal Konstitucijos 109 straipsnį, bet ir pagal jos 52 straipsnį, kad ši socialinė (materialinė) garantija turi atitikti konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą, kad tokia konstitucinė teisėjo socialinė (materialinė) garantija turi būti reali, o ne vien nominali. Priešingu atveju būtų paneigta teisėjų valstybinės pensijos, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmė, paskirtis ir taip būtų sudarytos prielaidos nukrypti nuo iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo, kylančių reikalavimų.

1.2. Minėta, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje nustatytas apskaičiuotos teisėjų valstybinės pensijos kartu su valstybinėmis socialinio draudimo pensijomis bei kitomis valstybinėmis pensijomis vienam asmeniui dydžio ribojimas.

Šioje nuostatoje yra įtvirtinta maksimali visų asmens gaunamų pensijų suma (kai asmuo turėjo gauti ne vieną, bet kelias pagal įvairius įstatymus paskirtas pensijas), kuri negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio. Vadinasi, nors Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1, 2 dalyse yra įtvirtintas teisinis reguliavimas, pagal kurį teisėjų valstybinės pensijos dydis priklauso nuo teisėjo darbo stažo ir nuo teisėjo darbo užmokesčio, gauto paskutinius 5 prieš nustojant eiti teisėjo pareigas metus, vidurkio (asmenims, įgijusiems ne mažesnę kaip 20 metų teisėjo darbo stažą, skiriama 45 procentų darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija, įgijusiems 15 ir daugiau metų teisėjo darbo stažą – 35 procentų, įgijusiems 10 ir daugiau metų teisėjo darbo stažą – 20 procentų, įgijusiems 5 ir daugiau metų teisėjo darbo stažą – 10 procentų), šis teisinis reguliavimas yra „neutralizuotas“, nes faktiškai mokamos teisėjų valstybinės pensijos dydis kartu su kitomis pensijomis yra ribojamas Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžiu, t. y. priklauso nuo to, kokias ir kokio dydžio pensijas asmuo turėjo gauti pagal kitus įstatymus.

1.3. Šiame kontekste pažymėtina, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio

3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas sudaro prielaidas susiklostyti ir tokioms teisinėms situacijoms, kai asmuo, buvęs teisėju, kurio valstybinių (kitų nei teisėjų valstybinė pensija) ir valstybinių socialinio draudimo pensijų suma viršija užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydį arba yra nedaug mažesnė už šį dydį, teisėjų valstybinė pensija apskritai nebus mokama arba bus mokama nedidelė šios pensijos dalis, t. y. teisėjų valstybinė pensija gali tapti ne realia, o nominalia konstitucine teisėjo socialine (materialine) garantija nutrūkus jo įgaliojimams.

1.4. Taigi Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas paneigia teisėjų valstybinių pensijų, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmę, paskirtį, sudaro prielaidas nukrypti nuo iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų.

1.5. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalis prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1.6. Konstitucinis Teismas, konstatavęs, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalis prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, šioje konstitucinės justicijos byloje netirs, ar Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui, 104 straipsnio 2 daliai.

2. Minėta, kad pareiškėjas – Vilniaus apygardos administracinis teismas abejoja, ar Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalis (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nustatyta, kad teisėjų valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų kitų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio, neprieštarauja Konstitucijai.

2.1. Šiame kontekste pažymėtina, kad Seimas 2009 m. gruodžio 8 d. pakeitė Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnį, *inter alia* jo 3 dalyje nustatytą maksimalų valstybinės pensijos dydį bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų kitų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendros sumos vienam asmeniui maksimalų dydį sumažindamas nuo užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydžio iki 1,3 dydžio.

2.2. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo nuostata,

kurioje numatytas maksimalus teisėjų valstybinės pensijos ir kitų asmens gaunamų pensijų bendras dydis, keičiant Valstybinių pensijų įstatymo nuostatą nebuvo pakeistas. Taigi pagal Valstybinių pensijų įstatymą maksimalus asmens valstybinės pensijos, *inter alia* teisėjų valstybinės pensijos, dydis bei maksimali šios pensijos ir kitų asmens gaunamų pensijų bendra suma negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio, o pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą teisėjų valstybinės pensijos ir pagal kitus įstatymus paskirtų pensijų suma negali viršyti minėto 1,5 dydžio. Paminėtina, kad Teisėjų valstybinių pensijų įstatymas Valstybinių pensijų įstatymo atžvilgiu yra *lex specialis*.

Pažymėtina, kad šioje konstitucinės justicijos byloje Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalis, kurioje, kaip minėta, nustatytas apskaičiuotos teisėjų valstybinės pensijos kartu su valstybinėmis socialinio draudimo pensijomis bei kitomis valstybinėmis pensijomis vienam asmeniui dydžio ribojimas, buvo pripažinta prieštaraujančia Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2.3. Pažymėtina, kad ginčijama Valstybinių pensijų įstatymo nuostata įstatymų leidėjas *inter alia* sumažino maksimalų valstybinės pensijos, *inter alia* teisėjų valstybinės pensijos, dydį, taip pat sumažino šios pensijos ir kitų tam pačiam asmeniui paskirtų pensijų bendros sumos maksimalų dydį.

Minėta, kad kai iš esmės pakinta valstybės ekonominė ir finansinė būklė, kai dėl ypatingų aplinkybių (ekonomikos krizės ir kt.) valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, dėl objektyvių priežasčių gali pritrūkti lėšų valstybės funkcijoms vykdyti ir viešiesiems interesams tenkinti, taigi ir teismų materialiniams bei finansiniams poreikiams užtikrinti. Esant tokioms aplinkybėms įstatymų leidėjas gali pakeisti teisinį reguliavimą, pagal kurį nustatyti atlyginimai, pensijos įvairiems asmenims, ir įtvirtinti tiems asmenims mažiau palankų atlyginimų, pensijų teisinį reguliavimą, jei tai būtina siekiant užtikrinti gyvybiškai svarbius visuomenės ir valstybės interesus, apsaugoti kitas konstitucines vertybes. Vadinasi, kai valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, gali būti mažinami ir teisėjų atlyginimai, teisėjų valstybinės pensijos. Jeigu būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai nebūtų galima mažinti tik teismų finansavimo, mažinti tik teisėjų atlyginimų, teisėjų valstybinių pensijų, tai reikštų, kad teismai yra nepagrįstai išskiriami iš kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų, o teisėjai – iš kitų asmenų, dalyvaujančių vykdam atitinkamų valstybės valdžios institucijų įgaliojimus. Tokios teismų (teisėjų) išskirtinės padėties įtvirtinimas neatitiktų atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės bei teisingumo imperatyvų reikalavimų. Bloginti įstatymų numatytas finansines, materialines teismų veiklos sąlygas, mažinti teisėjų atlyginimus, teisėjų valstybines pensijas galima tik įstatymu, tai daryti galima tik laikinai – kol valstybės

ekonominė ir finansinė būklė yra itin sunki; tokiu teisėjų atlyginimų, teisėjų valstybinių pensijų mažinimu neturi būti sudaroma prielaidų kitoms valstybės valdžios institucijoms, jų pareigūnams pažeisti teismų nepriklausomumą.

2.4. Minėta, kad Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) nustatyta, jog valstybinės pensijos dydis bei šios pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio; pensijos dydžio ribojimą taiko valstybinę pensiją mokanti institucija.

Šioje nuostatoje *inter alia* įtvirtintas maksimalaus valstybinės pensijos dydžio bei valstybinės pensijos, apskaičiuotos kartu su valstybinėmis socialinio draudimo pensijomis ir kitomis valstybinėmis pensijomis vienam asmeniui, dydžio ribojimas. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) įtvirtinta taisyklė *inter alia* reiškia, kad asmeniui, kuriam yra paskirta teisėjų valstybinė pensija, valstybinio socialinio draudimo pensija ir (ar) kita valstybinė pensija, šių pensijų bendras dydis negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio.

2.5. Šiame kontekste pažymėtina, kad toks Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas sudaro prielaidas susiklostyti ir tokioms teisinėms situacijoms, kai asmeniui, buvusiam teisėjui, kurio valstybinių (kitų nei teisėjų valstybinė pensija) ir valstybinių socialinio draudimo pensijų suma viršija užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydį arba yra nedaug mažesnė už šį dydį, teisėjų valstybinė pensija apskritai nebus mokama arba bus mokama nedidelė šios pensijos dalis, t. y. teisėjų valstybinė pensija gali tapti ne realia, o nominalia konstitucine teisėjo socialine (materialine) garantija nutrūkus jo įgaliojimams.

2.6. Taigi Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas paneigia teisėjų valstybinių pensijų, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmę, paskirtį, sudaro prielaidas nukrypti nuo iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų.

2.7. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) nuostata „Kiekvienos šio įstatymo

1 straipsnio 1 dalies 1–5 punktuose nustatytos valstybinės <...> pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų pagal šio straipsnio 1 dalį valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio“ ta apimtimi, kuria formuluotė „kiekvienos šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1–5 punktuose nustatytos valstybinės pensijos“ apima šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatytas teisėjų valstybines pensijas, prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje netirs, ar Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalis (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams.

VI

Dėl Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 16 straipsnio 4 dalies atitikties Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Minėta, kad pareiškėjas abejoja, ar Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktą ta apimtimi, kuria nustatyta, kad šis įstatymas taikomas asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą, neprieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1.1. Minėta, kad kai iš esmės pakinta valstybės ekonominė ir finansinė būklė, kai dėl ypatingų aplinkybių (ekonomikos krizės ir kt.) valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, dėl objektyvių priežasčių gali pritrūkti lėšų valstybės funkcijoms vykdyti ir viešiesiems interesams tenkinti, taigi ir teismų materialiniams bei finansiniams poreikiams užtikrinti. Esant tokioms aplinkybėms įstatymų leidėjas gali pakeisti teisinį reguliavimą, pagal kurį nustatyti atlyginimai, pensijos įvairiems asmenims, ir įtvirtinti tiems asmenims mažiau palankų atlyginimų, pensijų teisinį reguliavimą, jei tai būtina siekiant užtikrinti gyvybiškai svarbius visuomenės ir valstybės interesus, apsaugoti kitas konstitucines vertybes. Tačiau ir tokiais atvejais įstatymų leidėjas turi išlaikyti pusiausvyrą tarp asmenų, kuriems nustatomas mažiau palankus teisinis reguliavimas, teisių bei teisėtų interesų ir visuomenės bei valstybės interesų, t. y. paisyti proporcingumo principo reikalavimų. Vadinasi, kai valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, gali būti mažinami ir teisėjų atlyginimai, teisėjų valstybinės pensijos. Jeigu būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai nebūtų galima mažinti tik teismų finansavimo, mažinti tik teisėjų atlyginimų, teisėjų valstybinių pensijų, tai reikštų, kad teismai yra nepagrįstai išskiriami iš kitų valstybės valdžią

įgyvendinančių institucijų, o teisėjai – iš kitų asmenų, dalyvaujančių vykdant atitinkamų valstybės valdžios institucijų įgaliojimus. Tokios teismų (teisėjų) išskirtinės padėties įtvirtinimas neatitiktų atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės bei teisingumo imperatyvų reikalavimų. Bloginti įstatymų numatytas finansines, materialines teismų veiklos sąlygas, mažinti teisėjų atlyginimus, teisėjų valstybines pensijas galima tik įstatymu, tai daryti galima tik laikinai – kol valstybės ekonominė ir finansinė būklė yra itin sunki; tokiu teisėjų atlyginimų, teisėjų valstybinių pensijų mažinimu neturi būti sudaroma prielaidų kitoms valstybės valdžios institucijoms, jų pareigūnams pažeisti teismų nepriklausomumo.

1.2. Minėta, kad Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatyta, jog šis įstatymas *inter alia* taikomas asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą.

1.3. Taigi nėra pagrindo teigti, kad Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktas prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat Konstitucijos 23, 52 straipsniams.

1.4. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktas ta apimtimi, kuria nustatyta, kad šis įstatymas taikomas asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Teisėjų valstybinių pensijų įstatymą, neprieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje pateikti pasiūlymai Vyriausybei iki 2010 m. liepos 1 d. parengti ir patvirtinti sumažintų valstybinių socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimo tvarkos aprašą.

Šio įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas aiškintinas kaip reiškiantis, kad Vyriausybei siūloma parengti ir patvirtinti tik sumažintų valstybinio socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimo tvarką, kuri neapimtų esminių pensijų kompensavimo elementų: pagrindų, dydžių ir pan. Šiuos sumažintų pensijų kompensavimo elementus įstatymu turi nustatyti įstatymų leidėjas. Tik taip suprantant šį teisinį reguliavimą Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijai.

2.1. Minėta ir tai, kad net tada, kai dėl ypatingų aplinkybių (ekonomikos krizės ir kt.) valstybėje susidaro itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, įstatymų leidėjas, nusprendęs pertvarkyti pensijų sistemą taip, kad neliktų įstatymų nustatytų, Konstitucijos 52 straipsnyje tiesiogiai nurodytų pensijų arba šių pensijų teisinis reguliavimas būtų iš esmės pakeistas, privalo nustatyti teisingą patirtų praradimų kompensavimo asmenims, kuriems tokia pensija buvo paskirta ir mokama, mechanizmą (Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

2.2. Minėta, kad pareiškėjas abejoja, ar Konstitucijai neprieštarauja Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalis ta apimtimi, kuria nenumatytas sumažintų teisėjų valstybinių pensijų kompensavimas.

2.3. Minėta ir tai, kad, susidarius ypatingai situacijai, kai *inter alia* dėl ekonomikos krizės neįmanoma sukaupti tiek lėšų, kiek yra būtina valstybinėms pensijoms mokėti, įstatymų leidėjas, dideliu mastu mažindamas valstybines pensijas, privalo numatyti asmenims, kuriems tokia pensija buvo paskirta ir mokama, susidariusių praradimų kompensavimo mechanizmą, pagal kurį valstybė įsipareigotų tokiems asmenims, nebelikus minėtos ypatingos situacijos, per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti jų praradimus, atsiradusius dėl valstybinės pensijos sumažinimo (Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Minėta, kad Konstitucinis Teismas 2010 m. balandžio 20 d. sprendime konstatavo, jog valstybinės pensijos savo prigimtimi ir pobūdžiu skiriasi nuo valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos ir nuo kitų valstybinio socialinio draudimo pensijų, ir šie ypatumai suponuoja tai, kad valstybėje esant itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai ir dėl to iškilus būtinybei laikinai mažinti pensijas siekiant užtikrinti gyvybiškai svarbius visuomenės ir valstybės interesus, apsaugoti kitas konstitucines vertybes, įstatymų leidėjas gali mažinti šias pensijas didesniu mastu nei senatvės ar invalidumo pensijas. Pažymėtina ir tai, kad praradimai, atsiradę dėl valstybinių pensijų mažinimo, gali būti kompensuojami mažesniu mastu nei praradimai, atsiradę dėl senatvės ar invalidumo pensijų mažinimo (Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

2.4. Taigi pagal Konstituciją praradimai, atsiradę dėl valstybinių pensijų, *inter alia* teisėjų valstybinių pensijų, mažinimo dideliu mastu, turi būti kompensuojami. Toks Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas, kai įstatymų leidėjas pasiūlo Vyriausybei nustatyti pensijų kompensavimo tvarkos aprašą tik dėl senatvės ir netekto darbingumo pensijų ir nepasiūlo nustatyti dideliu mastu sumažintų valstybinių pensijų kompensavimo tvarkos aprašo, negali būti konstituciškai pateisinamas.

2.5. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus konstatuotina, kad Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalis ta apimtimi, kuria Vyriausybei nėra siūloma parengti ir patvirtinti dideliu mastu sumažintų valstybinių pensijų kompensavimo tvarkos aprašą, prieštarauja Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

VII

1. Pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai.

Oficialiai paskelbus šį Konstitucinio Teismo nutarimą, nuo jo oficialaus paskelbimo dienos Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo, Valstybinių pensijų įstatymo straipsniai (jų dalys), kurie šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu yra pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, negalės būti taikomi.

Vadinasi, tam tikri santykiai, susiję su teisėjų valstybinių pensijų apskaičiavimu ir skyrimu, po oficialaus Konstitucinio Teismo nutarimo paskelbimo liks nesureguliuoti, susidarys teisinio reguliavimo vakuumas.

2. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, „pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas, įvertinęs *inter alia* tai, kokia teisinė situacija gali susidaryti įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, gali nustatyti, kada tas Konstitucinio Teismo nutarimas turi būti oficialiai paskelbtas; Konstitucinis Teismas gali atidėti savo nutarimo oficialų paskelbimą, jeigu tai būtina, kad įstatymų leidėjas turėtų laiko pašalinti tas *lacunae legis*, kurios atsirastų, jeigu atitinkamas Konstitucinio Teismo nutarimas būtų oficialiai paskelbtas tuoj pat po jo viešo paskelbimo Konstitucinio Teismo posėdyje ir jeigu jos sudarytų prielaidas iš esmės paneigti tam tikras Konstitucijos ginamas, saugomas vertybes. Minėtas Konstitucinio Teismo nutarimo (*inter alia* nutarimo, kuriuo tam tikras įstatymas (jo dalys) pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai) oficialaus paskelbimo atidėjimas – iš Konstitucijos kylanti prielaida išvengti tam tikrų visuomenei ir valstybei, žmonių teisėms ir laisvėms nepalankių padarinių, kurie galėtų atsirasti, jeigu atitinkamas Konstitucinio Teismo nutarimas būtų oficialiai paskelbtas tuoj pat po jo viešo paskelbimo Konstitucinio Teismo posėdyje ir tą jo oficialaus paskelbimo dieną įsigaliojtu“ (Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d., 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimai). Taigi Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus nustatyti ir vėlesnę savo nutarimo, kuriuo tam tikras teisės aktas (jo dalis) buvo pripažintas prieštaraujančiu aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, oficialaus paskelbimo (taigi ir įsigaliojimo) datą tais atvejais, kai tą Konstitucinio Teismo nutarimą oficialiai paskelbus iškart po jo priėmimo teisės sistemoje galėtų susidaryti teisinio reguliavimo vakuumas ar kitos neapibrėžtys, dėl kurių galėtų būti iš esmės pakenkta kurioms nors Konstitucijoje įtvirtintoms, jos ginamoms ir saugomoms vertybėms (Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d., 2005 m. sausio 19 d., 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimai).

3. Dėl to, kad pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą įstatymas (ar jo dalis) negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo nutarimas, jog šis įstatymas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, pabrėžtina, kad jeigu Konstitucinio Teismo nutarimas šioje byloje būtų oficialiai paskelbtas iškart po jo viešo paskelbimo Konstitucinio Teismo posėdyje, susidarytų teisėjų valstybinių pensijų teisinio reguliavimo vakuumas, kuris iš esmės sutrikdytų teisėjų valstybinių pensijų skyrimą. Šiam teisinio reguliavimo vakuumui pašalinti reikalingas tam tikras laikas.

Atsižvelgiant į tai, šis Konstitucinio Teismo nutarimas „Valstybės žiniuose“ oficialiai

skelbtinas 2010 m. lapkričio 16 d.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalis (Žin., 2002, Nr. 73-3088) ta apimtimi, kuria įtvirtinant maksimalų teisėjų valstybinės pensijos dydį nėra atsižvelgta į atskirų teismų sistemų ypatumus, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis (Žin., 2002, Nr. 73-3088) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalis (Žin., 2002, Nr. 73-3088) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

4. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 151-6778) nuostata „Kiekvienos šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1–5 punktuose nustatytos valstybinės <...> pensijos dydžio ir tam pačiam asmeniui paskirtų pagal šio straipsnio 1 dalį valstybinių pensijų ir valstybinių socialinio draudimo pensijų bendra suma vienam asmeniui negali viršyti užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,3 dydžio“ ta apimtimi, kuria formuluotė „kiekvienos šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1–5 punktuose nustatytos valstybinės pensijos“ apima šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatytas teisėjų valstybines pensijas, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

5. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punktas (Žin., 2009, Nr. 152-6820) ta apimtimi, kuria nustatyta, kad šis įstatymas taikomas asmenims, gaunantiems valstybines pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymą, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

6. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalis (Žin., 2009, Nr. 152-6820) ta apimtimi, kuria Lietuvos Respublikos Vyriausybei nėra siūloma parengti ir patvirtinti dideliu mastu sumažintų valstybinių

pensijų kompensavimo tvarkos aprašą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

7. Šis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Valstybės žiniuose“ turi būti oficialiai paskelbtas 2010 m. lapkričio 16 d.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Pranas Kuconis

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Ramutė Ruškytė

Algirdas Taminskas

Romualdas Kęstutis Urbaitis